

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

**Návrh a ověření projektu zaměřeného
na lidové zvyky Podlipanska**

**Application and verification of projects aimed at
folk customs of Podlipansko**

Kateřina Čábelková

Katedra školní a sociální pedagogiky

Vedoucí bakalářské práce: Doc. Ing. Jitka Vodáková, CSc.

Studijní program: Bakalářské kombinované studium

Studijní obor: Vychovatelství

2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Návrh a ověření projektu lidových zvyků Podlipanska vypracovala samostatně pod vedením Doc. Ing. Jitky Vodákové, CSc. V práci jsou uvedeny informační zdroje, jejichž výčet je uveden v seznamu informačních zdrojů. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

.....

podpis

Poděkování

V úvodu své bakalářské práce bych ráda poděkovala Doc. Ing. Jitce Vodákové CSc. za vedení mé bakalářské práce, za cenné rady a připomínky, které mi po celou dobu trpělivě poskytovala. Dále bych ráda poděkovala Mgr. Daně Přenosilové za vstřícnost a pomoc při získávání potřebných informací a podkladů.

Název:

Návrh a ověření projektu lidových zvyků Podlipanska

Autor:

Kateřina Čábelková

Katedra:

Katedra školní a sociální pedagogiky

Vedoucí práce:

Doc. Ing. Jitka Vodáková, CSc.

Abstrakt:

Ve své bakalářské práci se zamýšlím nad možností využití projektů v zájmových činnostech dětí. Projekt je určen pro děti mladšího školního věku, a proto si z psychologického a pedagogického hlediska všímám právě této věkové skupiny. Cílem mojí práce bylo vytvořit a v praxi školní družiny ověřit projekt Vánoční betlémy. Projekt si dává za cíl podpořit v dětech vztah k lidovému umění, ke svým předkům, k oblasti, ve které žijí prostřednictvím práce s přírodními a technickými materiály. V projektu se nám osvědčila stavba betlému z keramické hlíny a perníkového těsta. Problémem se naopak stala stavba betlému ze šustí, korku a samotvrdnoucí hmoty.

Klíčová slova:

Zájmové činnosti, projekt, betlém, lidové tradice, mladší školní věk.

Title:

Application and verification of projects aimed at folk customs of Podlipansko

Author:

Kateřina Čábelková

Department:

Department of school and social pedagogy

Supervisor:

Doc. Ing. Jitka Vodáková, CSc.

Abstract:

In my bachelor thesis, I consider the utilization of projects in children extracurricular activities. Because the explored project is tailored for children of younger school age, I focus my pedagogic and psychological findings on this age group. The aim of my thesis was to create an original project „Christmas Bethlehem“ and verify its impact on and utility for children of an after-school care centre. The project „Christmas Bethlehem“, aims to encourage in young children a positive relation toward Czech folk-art and folklore, toward our ancestors, as well as the nearest community through work with natural and artificial materials. In the project we approved the construction of ceramic clay and Gingerbread Dough crib. The problem became when we construct the crib of corn leaves, cork and self-hardening material

Keywords:

Hobbies, project, crib, folk tradition, elementary pupils

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

ÚVOD	8
1 TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ	10
1.1.1 RVP a klíčové kompetence	10
1.2 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU	12
1.3 CHARAKTERISTIKA CÍLOVÉ SKUPINY	14
1.3.1 Vývojová stádia lidského jedince	14
1.4 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA DĚTÍ RANÉHO ŠKOLNÍHO VĚKU	16
1.4.1 Fyzický vývoj	16
1.4.2 Motorický vývoj	17
1.4.3 Intelektuální vývoj	17
1.4.4 Vývoj zájmů	17
1.4.5 Vývoj vrstevnické skupiny	18
1.5 PROJEKTOVÁ METODA	19
1.5.1 Historie projektů	20
1.5.2 Typy projektů	22
1.5.3 Projekt nebo tematické vyučování?	22
1.5.4 Jak získat výsledný produkt projektu?	22
1.5.5 Motivace projektu	24
1.5.6 Využití projektů v zájmových činnostech	25
1.6 CHARAKTERISTIKA OBLASTI ZVANÉ PODLIPANSKO	25
1.7 VÁNOCE A BETLÉMY	27
2 PRAKTICKÁ ČÁST	31
2.1 CÍL A ÚKOLY PRAKTICKÉ ČÁSTI ZÁVĚREČNÉ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	31
2.1.2 Úkoly nutné ke splnění cíle	31
2.2 METODIKA PRÁCE A CHARAKTERISTIKA PODMÍNEK PRO REALIZACI PROJEKTU	31
2.2.1 Lidové zvyky, tradice a řemesla	31
2.2.2 Analýza zkušeností s projekty a návrh střednědobého projektu	32
2.3 REALIZACE A VYHODNOCENÍ	32
2.3.1 Charakteristika podmínek pro realizaci projektu	32
2.3.3 Charakteristika cílové skupiny	32
2.3.3 Hodnocení projektu	33
2.4 Výsledky práce a její hodnocení	35

2.4.1 Průzkum lidových zvyků regionu Podlipanska	35
2.4.2 Zkušenosti s projekty na naší škole.....	35
2.4.3 Skladba projektu.....	36
2.4.4 Projekt Vánoční betlémy.....	38
2.4.5 Motivace.....	38
2.4.6 Třídění a mapování.....	39
2.5 PRÁCE NA BETLÉMECH	41
2.5.1 Bezpečnost práce.....	41
2.5.2 Metoda práce	41
2.5.3 Betlém z přírodnin	42
2.5.4 Betlém z keramiky	44
2.5.5 Betlém z odpadového papíru.....	48
2.5.6 Betlém ze šustí, korku a modelovací hmoty	51
2.5.7 Perníkový betlém.....	55
2.5.8 Výstava jako výsledný produkt projektu.....	58
2.5.9 Zhodnocení projektu dětmi.....	58
2.5.10 Zhodnocení projektu návštěvníky výstavy	60
ZÁVĚR	62
POUŽITÉ INFORMAČNÍ ZDROJE:	64
PŘÍLOHY	67

Úvod

Tématem lidových zvyků regionu Podlipanska jsem se již zabývala v Kulturní propedeutice. Téma **Vím, kam patřím**, mě natolik oslovilo, že jsem se rozhodla pro hlubší prozkoumání a analýzu lidových zvyků a řemesel mého regionu – regionu Podlipanska. V současné době dokážou děti surfovat na internetu, hovořit online s přáteli na druhém konci světa, plynne hovořit anglicky, mají spoustu dalších dovedností, ale nejbližší okolí jim zůstává většinou zahaleno tajemstvím. A právě tato tajemství jsem se rozhodla dětem poodhalit. Navést je na cestu poznání, která vyplývá z historických zkušeností, z práce našich předků, jejich prožívání běžného i svátečního dne, z jejich vůle přežít dnešní ale i zítřejší den, jejich kreativity a integraci těchto poznatků do současného světa. Velmi dlouho jsem uvažovala nad specifikací ročního období a rozhodnutí nakonec padlo na nejkrásnější svátky v roce, Vánoce. Myslím, že právě tyto svátky jsou pro děti nejpřitažlivější. Nejen ze spotřebitelského hlediska (množství dárků pod stromečkem), ale především úžasnou a neopakovatelnou atmosférou nabitou pozitivní energií. Vždyť i pro nás, dospělé, jsou Vánoce přes veškerou šťvanici v předvánočním čase dobou rozjímání, rekapitulací pozitiv a negativ svého života v odcházejícím roce, dobou setkávání s přáteli, jsou časem, kdy se můžeme bez obav zastavit a přemýšlet. Po zmapování originálních vánočních lidových zvyků a řemesel s Mgr. Danou Přenosilovou z Regionálního muzea v Kolíně se ukázalo, že oblast Podlipanska je velmi chudá na originální vánoční zvyky a řemesla. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla, že stěžejním tématem mojí bakalářské práce se stanou betlémy (rozbor vánočních lidových zvyků a řemesel Podlipanska na str. 35 bakalářské práce).

Projektová metoda, v současnosti velmi oblíbená a pedagogy žádaná, se mi pro splnění cíle bakalářské práce jevila jako nejvhodnější. Vybrala jsem si ji také proto, že několik úspěšných projektů jsem s dětmi ve školní družině realizovala a měla jsem s jejím využitím dobré zkušenosti. Pro ilustraci uvádím alespoň výčet několika zrealizovaných projektů: Vítání jara, Barevné Velikonoce, Analýza černých skládek v naší obci, Den Země atd. (materiál dokumentující tyto projekty – viz příloha č. 2, obrázek č. 1, 2, 3). Projekty využívám především jako zpestření práce školní družiny.

Prostřednictvím projektů si děti upevňují a rozvíjejí kompetence (dle RVP), využívají své schopnosti a dovednosti při práci s rozmanitými technickými a přírodními materiály. Důležitým a nepřehlédnutelným aspektem projektové metody je hlubší osobní zodpovědnost dětí za cíle a výstupy projektu. Největší odměnou architekta, který vyprojektoval dům, je realizace jeho projektu, čili výsledný produkt. U dětí to platí dvojnásobně. Děti potřebují jasný a hmatatelný výsledek, v našem případě se tímto výsledkem stala velká vánoční výstava pro rodiče dětí, ale i pro ostatní spoluobčany a přátele naší školy. Na projektu pracovaly všechny děti navštěvující školní družinu. Cílem práce se stalo vytvoření projektu, který by podpořil rozvoj pozitivních stránek dětí ve vztahu k nejbližšímu okolí a jeho historii. Nedílnou součástí projektu se stalo také jeho ověření v praxi školní družiny.

V průběhu práce jsme museli překonávat různé překážky, řešit problémy, se kterými jsme nepočítali a hledali vhodná řešení. Velkým problémem byl také čas, který občas pracoval proti nám. Přesto si myslím, že všechny tyto překážky byly ku prospěchu věci. Děti získaly zkušenosti neocenitelné v budoucím životě. Kde jinde by se měly naučit řešit problémy, když ne ve škole? Dětem velmi pomáhala skupinová forma práce, kde docházelo k propojení různých názorových pohledů na problémové situace. Domnívám se, že celý projekt byl velmi úspěšný a splnil své cíle.

1 Teoretická část

1.1 Výchova a vzdělávání

Všichni lidé přicházejí na svět jako bezbranní tvorové, kteří potřebují určitý čas, po který získávají schopnosti, jež jim pomohou vybudovat si samostatnou existenci. U člověka jako živočišného druhu je tento čas, po který dítě zraje k dospělosti, relativně velmi dlouhý. Proces učení se stává ve vývoji a zrání člověka základním kamenem, po jehož celou dobu dítě získává zkušenosti, nezbytné pro jeho další život. Zároveň se získávanými zkušenostmi je dítě vychováváno v interakci s podněty jeho přirozeného prostředí. Každý zástupce lidského druhu prochází po celý svůj život složitým vývojem, jehož kvalitu ovlivňují sociální vlivy, způsoby výchovy, vzdělávání, cíle vzdělávání, ale také osobní cíle, které si každý jedinec stanovuje. Nedílnou součástí tohoto vývoje jsou osobnostní charakteristiky a volní vlastnosti jedince. Již po narození se dítě začíná učit a tímto procesem prochází celý život. Je na nás, zda v dítěti budeme podporovat jeho rozvoj, zda pro něj vytvoříme dostatečně podnětné prostředí, ve kterém dítě bude moci uspokojovat svou přirozenou zvědavost a zvědavost.

Jak bychom tedy mohli vymezit pojem výchova? V nejjednodušším zobecnění jde o předávání duchovních hodnot z generace na generaci. Lidé si touto činností zajišťují udržitelnost lidského rodu. Cílem výchovy je předávání dovedností, hygienických norem, vzorců a norem chování nastupující generaci a její začlenění do společnosti. Od nejútlejšího věku dítěte se tyto cíle uskutečňují prostřednictvím rodinné výchovy. Ruku v ruce s výchovou jde vzdělávání, kde jde především o záměrné působení na rozumovou složku osobnosti realizované prostřednictvím školy, školských zařízení, zájmových útvarů nebo samostudiem (Průcha, 2006).

1.1.1 RVP a klíčové kompetence

Vzdělávání v různých stupních školského systému i program ŠD je v současnosti vymezený rámcovými vzdělávacími programy – RVP. Z rámcových vzdělávacích programů vychází školní vzdělávací programy – ŠVP. Důležitou součástí RVP jsou klíčové kompetence. Pojmem klíčové kompetence označujeme soubor očekávaných výsledků. Jsou jimi vstupní vědomosti rozvinuté do schopností a převedené či ověřované praktickými dovednostmi (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008). Úkolem

školských zařízení je rozšiřovat a upevňovat tyto kompetence tak, aby každé dítě mohlo plnohodnotně žít v současném světě.

1. Kompetence k učení: umět se učit, využívat efektivní způsoby učení, umět kriticky zhodnotit své výkony, získávat informace z různých pramenů a získané informace dávat do souvislostí, zkušenosti uplatňovat v praktickém životě.

2. Kompetence k řešení problémů: všimnout si problémů, učit se je pochopit a hledat různé způsoby jejich řešení, přizpůsobovat se změnám, umět svá řešení obhajovat, přijímat odpovědnost za svá rozhodnutí, dokončovat započaté činnosti, překonávat překážky, uplatňovat při řešení problémů různé metody myšlení (logické, matematické, empirické, heuristické) a myšlenkové operace.

3. Komunikativní kompetence: vyjadřovat se přiměřeně k účelu jednání a komunikační situaci v projevech mluvených i psaných a vhodně se prezentovat, formulovat své myšlenky srozumitelně a souvisle, v písemné podobě přehledně a jazykově správně, účastnit se aktivně diskuzí, formulovat a obhajovat své názory a postoje, respektovat názory druhých, umět naslouchat druhým, pracovat s osobním počítačem a dalšími prostředky informačních a komunikačních technologií, vyjadřovat se a vystupovat v souladu se zásadami kultury projevu a chování, zvládat slovní i mimoslovní komunikaci

4. Sociální a personální kompetence: posuzovat reálně své fyzické a duševní možnosti, odhadovat výsledky svého jednání a chování v různých situacích, stanovovat si cíle a priority podle svých osobních schopností, zájmové a pracovní orientace a životních podmínek, využívat ke svému učení zkušenosti jiných lidí, učit se i na základě zprostředkovaných zkušeností, přijímat hodnocení svých výsledků a způsobů jednání i ze strany jiných lidí, adekvátně na ně reagovat, přijímat radu i kritiku, vzdělávat se, pečovat o své fyzické a duševní zdraví, adaptovat se na měnící se životní a pracovní podmínky a podle svých schopností a možností je ovlivňovat, pracovat v týmu a podílet se na realizaci společných pracovních a jiných činností, přijímat a plnit odpovědně svěřené úkoly, umět plánovat, organizovat, řídit a hodnotit práci svou a svého kolektivu, podněcovat práci týmu vlastními návrhy na zlepšení práce a řešení úkolů, nezaujatě zvažovat návrhy druhých, přispívat k vytváření vstřícných

mezilidských vztahů a k předcházení osobních konfliktů, nepodléhat předsudkům a stereotypům v přístupu k druhým lidem.

5. Kompetence občanské, činnostní a k pracovnímu uplatnění: znát svá práva, povinnosti, vnímat nespravedlnost a umět se jí bránit, respektovat sociální a kulturní prostředí, které je formováno tradičními, aktuálními i očekávanými národními hodnotami, chápat nutnost udržitelných hodnot, vážit si tradic kulturního dědictví a dále je rozvíjet, podílet se na zachování přírodního životního prostředí.

V rámci zájmového vzdělávání je nejdůležitější rozvíjet kompetenci k trávení volného času. Děti by se měly naučit kvalitně trávit volný čas, měly by dostávat náměty na kvalitní trávení volného času tak, aby nebyly ohrožovány sociálně patologickými jevy.

6. Kompetence k trávení volného času: umět účelně trávit volný čas, orientovat se v možnostech smysluplného trávení volného času, umět si vybrat zájmové činnosti podle svých dispozic, rozvíjet své zájmy v organizovaných i individuálních činnostech, rozvíjet schopnosti aktivního trávení volného času jako kompenzaci stresových situací, umět odmítnout nevhodné nabídky pro trávení volného času (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008).

1.2 Pedagogika volného času

Každý jedinec se v průběhu svého života stává účastníkem volnočasových aktivit v závislosti na různorodém prostředí. Během těchto aktivit získává praktické zkušenosti, nachází možnosti svého rozvoje a seberealizace. Zároveň mu tyto aktivity umožňují vstup do nových zájmových aktivit, ale také např. do aktivního ovlivňování veřejného života. Z dosavadních zkušeností vyplývá, že volný čas se stává významným činitelem života člověka. Jedinec si prostřednictvím plnohodnotného zhodnocení volného času rozvíjí svou osobnost, ambice, sociálně se začleňuje, nachází uspokojení svých potřeb.

Volným časem bychom mohli nazvat čas, kdy odpočíváme, relaxujeme, rozvíjíme své zájmy, účastníme se veřejného života nebo zlepšujeme svou kvalifikaci. Cílovou skupinou pedagogiky volného času jsou děti a mládež. Ve vztahu k těmto skupinám dochází k diferenciaci přístupů podle věku, pohlaví, sociální příslušnosti,

kulturní orientace, nároků na výchovu, zájmů atd. Výchova ve volném čase má svá specifika a funkce. Za nejdůležitější považujeme funkci výchovně – vzdělávací. Jejím cílem je záměrné působení na osobnosti vychovávaných (osobnostní, sociální, psychickou, tělesnou složku) prostřednictvím odpočinkových, rekreačních, zájmových, veřejně prospěšných, sebe obslužných aktivit. K dosažení těchto cílů využívá pedagogika volného času specifické výchovné metody a formy (metody názorné - pozorování, slovní - rozhovor, metody praktických činností). Z nejčastěji užívaných výchovných forem uvádím hry, soutěže, exkurze, vycházky, tréninky atd. Další neméně důležitou funkcí výchovy ve volném čase je funkce zdravotní. Jejím cílem je podpora zdravého tělesného, sociálního a duševního rozvoje jedince (hygienické návyky, stravovací návyky, střídání činností, psychohygiena, bezpečnost práce, pohybové aktivity). Poslední funkcí výchovy ve volném čase je funkce sociální. Jejím úkolem je péče o děti v době po vyučování, zajištění jejich bezpečnosti, ale také poskytuje možnosti pro rozvoj sociálních kompetencí, rozvíjí komunikační dovednosti, sociální interakci a ve svém důsledku přispívá k socializaci jedince.

Pedagogika volného času pracuje s rozmanitými požadavky ve vztahu k vychovávaným jedincům. Za základní principy a pedagogické zásady lze považovat: požadavek demokratičnosti, požadavek humanity, požadavek vědeckosti a požadavek spojení teorie s praxí, zásada názornosti – smyslové poznání, zásady cílevědomosti, zásada soustavnosti, zásada přiměřenosti, zásada aktivity, zásada trvalosti a zásada posilování kladných rysů jedince. Kvalitu výchovy ve volném čase určují další specifické požadavky, které bychom měli respektovat a na jejich základech budovat výchovné strategie. Do těchto specifických požadavků řadíme především dobrovolnost, aktivitu, seberealizaci, pestrost, přitažlivost, odpočinek, zájmovost, zajímavost, efektivita, kvalita, evaluace, sociální kontakt atd.

Neméně důležitým aspektem výchovy ve volném čase je osobnost vychovatele, pedagoga volného času. Důraz je především kladen na pozitivní lidské vlastnosti, rysy osobnosti jako je schopnost empatie, radost ze vzájemného kontaktu, odolnost vůči náročným životním situacím, životní optimismus ale také zdravý skepticismus, umění naslouchat druhým. Za všech situací, do kterých se dostává ve vztahu k vychovávaným jedincům, umí zvolit účinný výchovný styl a formy jednání (respektování odlišností,

oceňování originality, tvořivosti, vzájemný respekt, budování partnerských vztahů, promyšlená taktika atd.) Vztahy budované mezi vychovateli a vychovávanými ovlivňují do značné míry výsledky výchovného působení a je především na vychovateli, jakým způsobem budou tyto výsledky naplňovány (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2009).

1.3 Charakteristika cílové skupiny

Již v samém úvodu bakalářské práce jsem uvedla, že lidé přicházejí na svět jako zcela bezbranní jedinci. Osobnost každého jedince prochází po celý život složitým vývojem. Vývoj každého člověka je ovlivněn mnoha činiteli. Co tedy vlastně vývoj je? Jak bychom ho mohli definovat? „*Vývoj je řada zákonitých změn, které nastávají v zákonitém pořadí: tak, a nejinak*“ (Říčan, 2004, s. 21). Tyto změny mohou být ovlivňovány různými faktory a zásahy. Mezi faktory, které ovlivňují vývoj jedince, patří vrozené předpoklady jedince, prostředí, ve kterém vývoj probíhá, sociální skupiny, dominantní jedinci, způsob výchovy, cíle, formy a metody výchovy, vlastní aktivita, volní vlastnosti atd. Je nutné podotknout, že vývoj jedince není vždy plynulý. V životě jedince nastávají období, kdy se vývoj zpomaluje, aby po čase opět mohl pokračovat (např. vývoj u dívek je rychlejší než u chlapců až do dospělosti, kdy se postupně vyrovnává).

Duševní vývoj jedince je z velké míry ovlivňován vývojem tělesným, především vývojem mozku. Mozek společně s hormonálním systémem tedy řídí celý systém vývoje jedince. To, jakým způsobem se bude celý systém vyvíjet, záleží také na vlivech prostředí, které na jedince působily již v prenatálním období (alkohol, nikotin), na dědičnosti. Také další vývoj je silně determinován vlivy okolního prostředí (např. chladná či vřoucí náruč), ostatní sociální a mezilidské vztahy. Nejtěsnější vztahy vznikají v primární sociální jednotce, v rodině. Teprve později se tvoří vztahy s vrstevníky, společenské vztahy atd. Již víme, že vývoj jedince je ovlivněn celou řadou faktorů. Ve výčtu nelze opomenout faktor sebe sama, tedy vliv vlastní osobnosti na vývoj (Říčan, 2004).

1.3.1 Vývojová stadia lidského jedince

V průběhu života prochází jedinec různými, výrazně odlišnými obdobími. Psychologové se již dávno snažili stanovit a popsat tato vývojová období. Některá

období popíše i laik. Vycházejí z biologického vývoje jedince – vlastní porod, dětství, puberta, zralý věk, stáří. Vývojová stádia v psychologii však nelze stanovit bez ohledů na nápadné sociální, psychologické a biologické změny. Otázkami vývoje jedince a jeho rozčlenění se v minulosti zabývali světově uznávaní psychologové jako např. Sigmund Freud, E. H. Erikson, Jean Piaget (vývoj intelektu). Pro připomenutí uvádím přehled vývojových stádií podle E. H. Eriksona. Jeho vývojová koncepce postihuje celý život jedince. Ve své práci navázal na Freudova stádia ve vývoji sexuality. Erikson rozlišil osm vývojových stádií. U každého stádia stanovil klíčový problém, krizi a možnosti zvládnutí či nezvládnutí. Každá krize dle Eriksona má dvě možnosti řešení. Pozitivní řešení – zvládnutí krize – další příznivý vývoj směrem k dalšímu stádiu. Negativní řešení – zastavuje zdravý vývoj osobnosti.

1. stádium základní důvěry proti základní nedůvěře (nemluvně)
2. stádium autonomie proti studu a pochybám (batole)
3. stádium iniciativy proti vině (předškolní věk)
4. stádium snaživosti proti méněcennosti (školní věk)
5. stádium identity proti konfuzi rolí (puberta a adolescence)
6. stádium intimnosti proti izolaci (raná dospělost)
7. stádium generativity proti stagnaci (střední a pozdní dospělost)
8. stádium integrity já proti stárnutí (stáří), (in Čáp, Mareš, 2001)

Vychovatel nutně potřebuje ke své práci poznatky o věkovém období vychovávaných, ale i poznatky o rodičích vychovávaných, o sobě samém. Jen tak může stanovit kvalitní výchovné strategie vůči dětem, které vychovává. Psychický vývoj jedinců členíme na jednotlivé fáze, které na sebe navazují. Existují různé koncepce, uvádím nejčastěji používanou.

1. období prenatální (nitroděložní)
2. období kojenecké (od narození do 1. roku života)
3. období batolecí (od 1. do 3. roku)
4. období předškolní (zhruba od 3. do 6. roku)

5. období raného školního věku (zhruba od 6. do 11. roku)
6. období pubescence (zhruba od 11. do 15. roku)
7. období adolescence (zhruba od 15. do 18. až 23. roku)
8. období rané dospělosti (zhruba od 22. do 35. roku)
9. období střední dospělosti (zhruba od 35. roku do 45. roku)
10. období pozdní, či starší dospělosti (zhruba od 45. roku do 60. roku)
11. období raného stáří (zhruba od 60. do 70. – 75. roku)
12. období pravého stáří (zhruba po 75. roce), (Helus, 2003, s. 53)

Moje práce je zaměřena na děti mladšího školního věku, na jedince ve věku šesti let až jedenácti let. V další kapitole se zaměřím na charakteristiku této věkové skupiny. Narážím však na problém, kdy jednomu dítěti ve druhé třídě je sedm let a druhému devět let. V páté třídě jednomu dítěti bude deset let a druhému dvanáct let. V ŠD kde pracuji, mám proto děti, z nichž některé v páté třídě již budou patřit do kategorie pubescence.

1. 4 Obecná charakteristika dětí raného školního věku

1.4.1 Fyzický vývoj

V období mladšího školního věku je především nápadný růst do výšky (prodlužování dolních končetin). Vývoj kostry ještě není zcela dokončen (v kosterní soustavě je stále mnoho chrupavčité tkáně – musíme dbát na správné držení těla). Dítěti se postupně vyměňuje chrup, dorůstá trvalý chrup. Oproti především obdobím se zpomaluje růst hlavy a mozku. Rysy obličeje doznávají svou budoucí podobu v dospělosti. Děvčata jsou o něco menší než chlapci. Na konci tohoto období nastává u děvčat období zvané prepuberta. U chlapců toto období začíná až kolem dvanáctého roku života. Dítě mladšího školního věku má velkou potřebu pohybu a pohybové aktivity. S vývojem a zdokonalováním činnosti smyslových orgánů, svalstva a kostry se u dítěte zlepšuje pohybová koordinace. Pakliže dochází k poruchám tělesného rozvoje, uvažujeme o nesprávné výživě, zanedbání hygienické a zdravotní péče nebo o nedostatku vhodných podnětů (Langmeier, Krejčířová, 1998).

1.4.2 Motorický vývoj

Motorický vývoj probíhá souvisle po celé toto období. Zlepšuje se hrubá i jemná motorika. Hrubá motorika souvisí s celkovým tělesným rozvojem dítěte (obratnost, vytrvalost, síla). Díky úrovni vyvinutí centrálního nervového systému se zlepšují pohyby rukou a prstů, což souvisí s úrovní jemné motoriky (psaní a kreslení). Neustále však přibývá dětí, jež zaostávají v dovednostech, jako je šikovnost, obratnost. Pakliže vyloučíme defekty v tělesném rozvoji, můžeme uvažovat o nesprávném životním stylu dětí. Velmi málo dětí se dnes všeobecně věnuje v čase, který tráví v rodině činností, jako jsou např. domácí práce nebo pěstují sportovní aktivity. Svůj volný čas tráví sedavou zábavou, u televize nebo počítače. Ze zkušenosti mohu uvést, že i děti z pátého ročníku, navštěvující školní družinu, mají problém se stříháním či vytrháváním. Oproti tomu děti, které se již dostaly do prepuberty, se nám mohou jevit díky tělesné disproporci neohrabaně (Langmeier, Krejčířová, 1998).

1.4.3 Intelektuální vývoj

Dítě po nástupu do školy je silně ovlivňováno školním vyučováním, přípravou na vyučování, ale také činnostmi, kterým se věnuje ve volném čase. Dítě mladšího školního věku je schopno skutečných logických operací, i když složitější celky mu zůstávají stále uzavřeny (ne všechny děti dosahují stejné úrovně). Dítěti mladšího školního věku se mění i způsob pohledu na svět. Myšlení dítěte v tomto věku je konkrétní (řeší v prvopočátku pouze běžné každodenní problémy, později i problémy minulé a budoucí). V souladu s myšlením a jeho úrovní se začíná postupně rozvíjet abstraktní myšlení a logická paměť. Značně se v tomto období rozvíjí i paměť zraková. V návaznosti na ostatní psychické procesy probíhá rozvoj řeči. Dítě si osvojuje spisovný jazyk, rozšiřuje se aktivní a pasivní slovní zásoba. Na konci tohoto období již také dítě dokáže kriticky ohodnotit svůj výkon, ale i výkon druhých. Mravní vědomí se formuje postupně, mravní zásady dítě přejímá především od osob, které jsou pro něj určitou autoritou. Rozvíjí se smysl pro spravedlnost k sobě samému (Helus, 2003).

1.4.4 Vývoj zájmů

Nejdůležitějším aspektem ve vývoji zájmů dítěte mladšího školního věku je hra. Mění se však její charakter. Jde především o reálné napodobování skutečnosti. Hra je

promyšlenější, složitější a plánovitější. Při hrách se děti sdružují, více spolu spolupracují. Do popředí se dostávají hry s pravidly. Nejoblíbenější jsou hry pohybové. Díky těmto pohybovým hrám mohou děti kompenzovat dlouhé sezení ve škole, duševní práci, vybit nashromážděnou agresi, ale také se naučit spolupráci ve skupině. Ve výběru zájmových útvarů převládá vliv rodičů, bez ohledu na předpoklady dítěte. Mezi nejoblíbenější zájmové útvary patří sportovní kroužky, hudební kroužky a výtvarné kroužky. Zájmy nejsou v tomto období trvalé a mnohdy se stává, že dítě od těchto zájmů z různých důvodů ustupuje a vyhledává nové naplnění volného času (především prostřednictvím neformální vrstevnické skupiny). Volný čas dítěte by měl být v tomto věku také vyplněn četbou. Děvčata čtou knihy o zvířatech, ale také dívčí časopisy. Chlapci vyhledávají dobrodružnou literaturu a časopisy odpovídající jejich zájmu, např. sportovní, počítačový (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2009).

1.4.5 Vývoj vrstevnické skupiny

Vrstevnické skupiny představují obecně přirozenou formu života dětí a mládeže. Vrstevnické skupiny jsou charakteristické věkovou, ale také názorovou blízkostí. Jedná se o typické primární, především neformální skupiny. V období osmi let až deseti let se objevují počátky spolupráce, děti začínají mít potřebu sdružovat se. Stále však zůstávají citově, ale i existenčně závislé na rodičích. Nejvýznamnější vrstevnickou skupinou je v tomto období školní třída. Příslušnost ke třídě se stává součástí sociální identity dítěte. Samotný vznik školní třídy je charakterizován jako skupina nediferenciovaná a mezi dětmi panuje vztah formální rovnosti. Postupem času se však třída diferencuje a děti získávají uprostřed skupiny různé role. Tyto role se liší nejenom svým obsahem, ale i sociálním postavením. Blahoslav Kraus říká: „*V prostředí vrstevnických skupin probíhá také základní proces socializace*” (Kraus, 2008, s. 90). Dítě v nich přebírá vzorce chování, pravidla jednání, zásady a normy. Na konci mladšího školního věku dochází ve vztahu k autoritám ke kritice, prvním vzpourám. Je na nás vychovatelích, abychom pomohli dětem překonat toto nelehké období, kdy dochází k vymanění z dětské citové závislosti a k vytvoření nových citových vazeb (Helus, 2003, Říčan, 2004).

1.5 Projektová metoda

Co to vlastně je projekt? Význam tohoto slova není jednoznačný. Nejčastěji se toto slovo používá ve spojení stavební projekt. V tomto spojení jde o plán, jak postavit dům. Velký význam má však toto slovo také v pedagogice. Používá se ho ve významu promyšleného, organizovaného, plánovaného postupu řešení, jehož výsledkem je produkt (divadelní představení, plakát, výstava). Výukové projekty – projektové vyučování označuje komplexní metodu, která propojuje výuku s reálným životem. Děti při nich mají možnost propojovat a uplatňovat získané poznatky a zkušenosti při smysluplné a efektivní práci. Projektové vyučování podporuje u dětí kreativitu, umožňuje seberealizaci, dává prostor pro týmovou spolupráci, rozvíjí vzájemnou komunikaci a klíčové kompetence. V současnosti se slovo projekt skloňuje ve všech pádech téměř na všech školách. Můžeme se setkat s projektovým vyučováním, s projektovými dny, projektovými týdny. Projekty bývají pro děti velkou motivací, protože jsou zakončeny produktem, který děti prezentují a bývají tak na projektech osobně zainteresovány. Nemůžu pominout ani fakt, že se na úspěšné projekty velmi dlouho s radostí vzpomíná. Také ve školních družinách je prostor pro využívání projektů. Nenesou však název výukové. Jejich skladba je ale velmi podobná projektům školním. Také naše školní družina využívá projektů ke zpestření programu školní družiny, ale také k řešení aktuálních problémů naší obce. V současnosti pracujeme s dětmi na projektu Stop černým skládkám. Tento projekt navazuje na loňský projekt Analýza černých skládek. Projekty pro školní družinu připravuji vždy v součinnosti s třídními učiteli, mnohdy se na přípravě participují samy děti.

Jak pohlížet na projekt? Pro jasnou a srozumitelnou informovanost uvádím zamyšlení různých autorů nad výukovými projekty, kteří se jimi dlouhodobě zabývali či zabývají. Podle Rudolfa Žanty je projektové vyučování: „*Projekt je účelně organizovaný souhrn myšlenek, seskupených kolem důležitého střediska praktického vědění, směřující k určitému cíli.*“ (<http://projektovevyucovani.cz>) U Jany Coufalové u projektu rozhoduje vztah žáka k této činnosti, jeho podíl na ní i jeho odpovědnost za projekt. Ve své knize Projektové vyučování pro první stupeň základní školy shrnuje základní rysy, které by měl projekt mít.

1. Projekt vychází z potřeb a zájmů dítěte. Umožňuje uspokojit jeho potřebu, získávat nové zkušenosti, být odpovědný za svou činnost.
2. Projekt vychází z konkrétní a aktuální situace. Neomezuje se na prostor školy, ale mohou se do něho zapojit rodiče a širší okolí.
3. Projekt je interdisciplinární.
4. Projekt je především podnikem žáka.
5. Práce žáka na projektu přinese konkrétní produkt. Pokud je to možné, je průběh a výsledek zdokumentován. Vznikne výstup, kterým se účastníci projektu prezentují ve škole nebo mimo školu.
6. Projekt se zpravidla uskutečňuje ve skupině. Sociální psychologie druhé poloviny minulého století prokázala, že učení ve skupině je významné nejen pro rozvoj osobnosti žáka, ale zvyšuje i efektivitu procesu učení.
7. Projekt spojuje školu s širším okolím. Umožňuje začlenění školy do života obce nebo širší společnosti (Coufalová, 2006, s. 11).

Podle Tomkové, Kašové a Dvořákové je projektové vyučování komplexní metodou, která žákům dává možnosti, jak být co nejvíce propojeni s realitou, umožňuje žákům vstupovat a prožívat nové, nepoznané role, učí je řešit problémy a získané poznatky využívat při další práci. Projektové vyučování dává žákům příležitost k seberealizaci, spolupráci a komunikaci. (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009).

K objasnění problému musím ještě uvést na pravou míru termíny těsně spjaté s projektovým vyučováním. Vodáková J. a kol. (2007) uvádí, že projektové vyučování je založeno na projektové metodě, která je charakterizována jako vyučovací metoda, při níž jsou žáci vedeni k samostatnosti při zpracování projektů. Nedílnou součástí této metody jsou praktické dovednosti a znalosti získané při zpracovávání projektů.

1.5.1 Historie projektů

Myšlenky spjaté s projektovým vyučováním jsou staré více než sto let. Kořeny projektového vyučování lze hledat v USA, kde byly spojovány s reformním pedagogickým hnutím, které kritizovalo tzv. herbartovskou školu. Principy herbartovské školy byly v té době základním modelem vyučování nejen v USA, ale také

v Evropě. Kritika se opírala především o potlačovanou aktivitu žáka, která dle těchto principů bránila v pozornosti žáků. Žáci během výuky museli mlčet, ve třídě panovalo naprosté ticho. Pomůcky byly používány především k demonstraci, žáci na ně nesměli sahat, jen se mohli dívat. Za ideového otce projektového vyučování lze považovat Johna Deweye a Williama Hearda Kilpatricka. První studie na téma projektového vyučování byla napsána W. H. Kilpatrickem v roce 1918. Zasloužil se o průnik pragmatické pedagogiky do škol a o zapojení výukových projektů do školního vzdělávání (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009).

V českých zemích se můžeme s projektovým vyučováním setkat již v díle Jana Ámose Komenského (1592 – 1670), Škola hrou. Odkaz tohoto velkého „učitele národů“ zůstává živý až do dnešních dnů. Tak jako v USA, tak i v Evropě koncem 19. a začátkem 20. století školství zcela podléhalo vlivům herbartovské filozofie. Už však v období první republiky dochází k postupným změnám. Zásadní obrat přišel až s osobností Václava Příhody, který začal usilovně pracovat na zavádění pragmatické pedagogiky do systému českého školství. Problémové metody a výukové projekty se staly základním stavebním pilířem výuky s cílem konkrétního skutečného výsledku. Nejenom Václav Příhoda, ale také Rudolf Žanta a Stanislav Vrána se stali reformátory a průkopníky zavádění projektového vyučování do českých škol. Slibný vývoj zastavil politický převrat v roce 1948, který na dlouhá léta ovlivnil výchovu a vzdělávání ve školách (výchova a vzdělávání bylo ovlivněno marxismem – leninismem).

Až po více než čtyřiceti letech, v 90. letech minulého století se začíná škola opět probouzet a po čtyřiceti letech separace se začíná rozhlížet a hasit následky. Přicházely návrhy na koncepční a organizační změny – zavedení devítileté povinné školní docházky, revize školních osnov, právní postavení škol, rozšíření sítě škol, vznik nových alternativních škol, nové vzdělávací programy (Obecná škola, Národní škola). Postupně se do výuky vrací také výukové projekty. Jejich boom nastal až s uzákoněním rámcových vzdělávacích programů a tvorbou ŠVP. Projektové vyučování se stalo velmi oblíbenou metodou českých škol a staly se prostředkem naplnění současných vzdělávacích cílů (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009).

1.5.2 Typy projektů

S jakými projekty se na českých školách můžeme setkat? Projekty mohou být dle doby trvání krátkodobé (1 – 2 dny), středně dlouhé (několik týdnů) a dlouhodobé (několik měsíců). Podle navrhovatele dělíme projekty na spontánní, iniciované žáky, uměle připravené. Projekt může být uskutečněn pouze v jednom předmětu nebo se může prolínat více předměty. Projekty mohou být realizovány ve škole, mimo školu, v domácím prostředí. Podle míry spolupráce na projektu dělíme projekty na individuální a společné (může být zapojena i veřejnost). Sama za sebe upřednostňuji projekty krátkodobé či střednědobé. Při dlouhodobých projektech musí být volena taková motivace, aby děti neztratily o výsledný produkt zájem a celý projekt se nám nevytratil do ztracena.

1.5.3 Projekt nebo tematické vyučování?

Tematické vyučování se drží určeného tématu a může svým obsahem zasahovat do různých vyučovacích předmětů. Ústřední téma je na špici a od něj se odvíjejí různá podtémata, se kterými děti pracují. Tematické vyučování umožňuje dětem uchopit téma z různých pohledů, propojovat si ho, uvědomovat si souvislosti. Projekt však přes motivaci, mapování a třídění vede k výslednému produktu.

1.5.4 Jak získat výsledný produkt projektu?

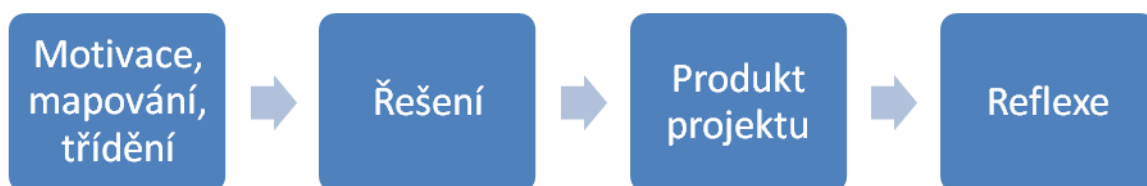
Nejdůležitějším aspektem práce s projekty je podrobná znalost problematiky školních projektů. Navenek se může zdát, že připravit úspěšný projekt není nikterak složité. Opak je pravdou. Chceme – li dosáhnout cíle, musíme se připravit. Nejen my, učitelé a vychovatelé, ale také děti je nutné na práci s projektem připravit. Nesmíme si myslet, že připravíme kvalitní projekt a děti budou okamžitě vědět, jak problémy, které s projektem souvisí, řešit. Děti je potřeba na práci s projekty postupně připravovat (kompetence k učení, kompetence řešit problémy atd.), děti by před samotným projektem měly být vedeny k toleranci vůči jiným názorům, ke komunikaci, k objevování, k vyhledávání. Děti by se neměly bát diskutovat, umět argumentovat a obhajovat své názory. Může se stát, že během řešení projektu vyvstanou situace, se kterými si děti nedovedou poradit. Je tedy nutné respektovat, že některé činnosti děti zvládnout až na určitém stupni svého vývoje. Jak se tedy připravit na projekt?

V přípravné fázi bychom měli zařazovat didaktické hry, naučit děti pracovat ve skupinách, vést je zároveň k samostatnosti, k samostatným rozhodnutím, k toleranci, využívat tematické bloky. V další fázi můžeme začít řešit nejprve krátkodobé projekty, po ověření můžeme přistupovat k projektům střednědobým a dlouhodobým.

V žádném případě si nesmíme myslet, že při zpracování projektu nenarazíme na problémy. Tak jako všechny metody, má i projekt své kladné stránky, ale také svá úskalí. Kladné stránky projektů jsem již uvedla výše. Nyní se pokusím objasnit úskalí projektů. Projekty jsou velmi časově a organizačně náročné, někteří učitelé a vychovatelé nejsou na projekty dostatečně teoreticky připraveni, musím zmínit také finanční náročnost některých projektů, určitou pohodlnost pedagogů a svou roli zde také hraje obava z nových postupů. Problémem je respektování základních didaktických zásad (postupování od jednoduššího ke složitějšímu, od známého k neznámému). Přesto si myslím, že projekty mají své pevné místo mezi výukovými metodami (své místo si našly i ve volnočasových aktivitách). Mnohé školy a školní družiny běžně pracují s projekty, někde se na ně teprve připravují, někde ještě pedagogové nenašli odvahu, ale v každém případě projekty zpestří výuku i zájmové činnosti.

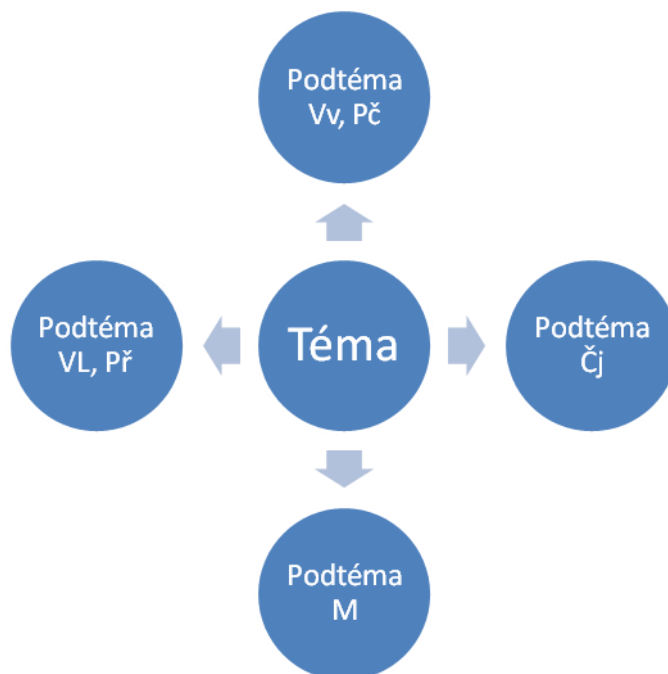
Graf č. 1 - Schéma – projektové vyučování

(Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009, s. 15)

Pro srovnání uvádím **Graf č. 2 – Schéma – tematické vyučování**

(Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009)

1.5.5 Motivace projektu

Jednou z nejdůležitějších pedagogických zásad je motivace. Sami ze svého života víme, že pokud něčeho opravdu chceme dosáhnout, musíme k tomu být vnitřně motivováni. U dětí to platí dvojnásobně. Dětská touha vyřešit problém, musí projít procesem zvnitřnění, přijetí úkolu, přijetí výzvy. Děti by měly být s úkoly na projektu co nejtěsněji svázány, jejich spoluúčast na řešení musí být neustále posilována tak, aby dítě neztrácelo motivaci k práci. Motivace musí vycházet z vnitřních potřeb dítěte, pakliže tomu tak není, je na nás, abychom jeho zájem získali jiným způsobem. Motivaci vždy volíme přiměřenou k věku a k osobnosti dítěte. Musíme také brát na zřetel, že každé dítě je jiné. Mnohdy se stává, že musíme volit odlišné motivace dle potřeb dítěte. Vnitřní motivace dítěte je v projektovém vyučování nejdůležitějším aspektem a je nutné s tím počítat. Motivace je cestou k úspěšnému projektu. Ve své praxi tak dávám přednost projektům, jejichž motivací jsou samotné děti. Samy si volí atraktivní témata dle svého zájmu, aktivně se na těchto tématech participují a projekt má tak velkou šanci, že dojde ke svému cíli. Vhodnou motivací se pro děti může stát výsledný produkt

projektu, který děti budou prezentovat. Prezentace výsledků projektu před rodiči, ve škole či na veřejnosti aktivuje dětskou ctížádostivost dosáhnout co nejlepšího výsledku. Následný úspěch je poté pro dítě zpětnou vazbou, která ho následně motivuje k dalším činnostem, ve kterých by opět mohl zažít pocit uspokojení (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009 – Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008).

1.5.6 Využití projektů v zájmových činnostech

Jedním ze základních prvků volnočasových aktivit dětí jsou činnosti, které jsou založené na jejich zájmu. Projekty v rámci volnočasových aktivit mohou zpestřit plánované činnosti, kterými se děti např. v rámci školní družiny zabývají. Projekty se ve volnočasových aktivitách využívají jako osvědčené formy organizace práce. I v těchto podmínkách platí základní pravidlo přiměřenosti věku dítěte. Velmi úspěšné bývají projekty, jejichž výslednými produkty jsou výstavy (velikonoční, vánoční), ale také projekty spojené s životem obce (životní prostředí, Den dětí atd.) Tyto projekty jsou spojeny s velkou motivací dětí, nejsou z hlediska časového dlouhé, samy hmatatelně cítí výsledek ve svých rukou a následná prezentace je pověstnou třešničkou. Ověřením projektů v ŠD byla věnována řada prací obhájených na UK – pedagogické fakultě. Např. Nováková (2010) zpracovala bakalářskou práci zaměřenou na projekt věnovaný tématu Projektová metoda ve výuce a zájmových činnostech. Přínosem je mimo jiné propojení výuky na 1. stupni ZŠ se zájmovou činností v rámci tohoto projektu. Zajímavá témata dlouhodobých projektů vyzkoušely a ve svých ZP DPS zpracovaly Semerádová (2010) a Vítů (2011).

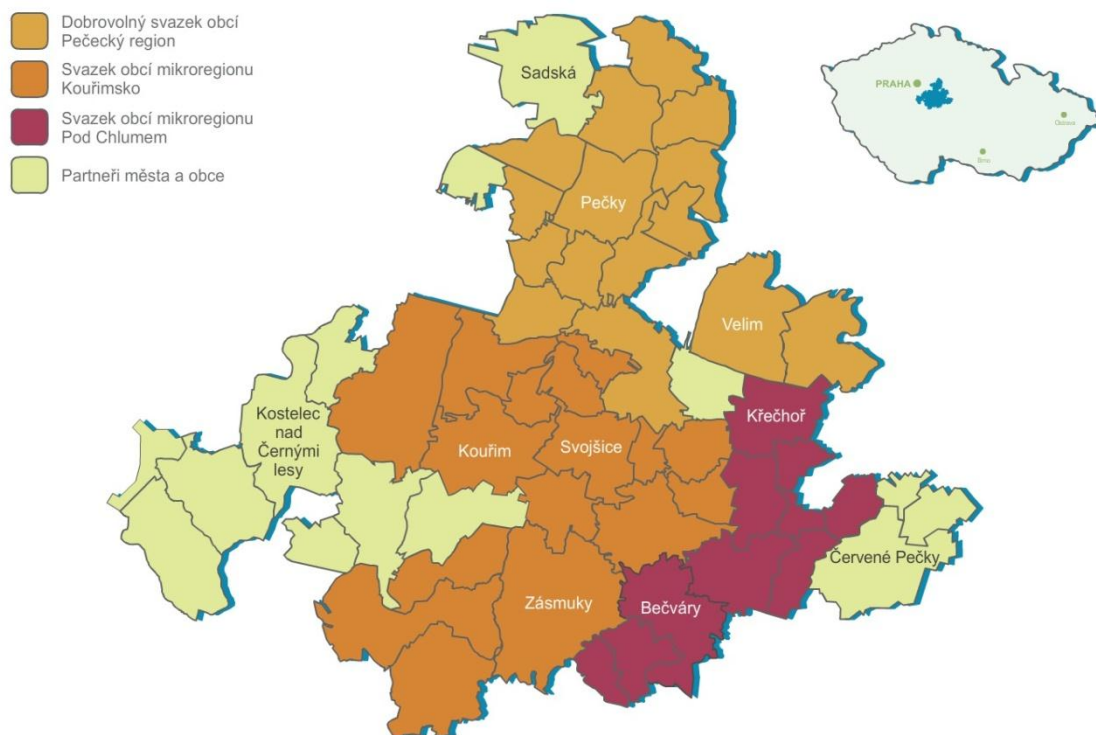
1.6 Charakteristika oblasti zvané Podlipansko

Každý region v České republice má svůj vlastní neopakovatelný charakter, který je daný kulturou oblasti, přírodním bohatstvím, ale také mnohaletými tradicemi obyvatel. Region Podlipansko se rozkládá ve Středočeském kraji a jak již samotný název napovídá, jedná se o oblast kolem obce Lipany, které v naší historii sehrály významnou úlohu. V roce 1434 zde prohrála radikální husitská armáda vedená Prokopem Holým rozhodující bitvu s umírněnými husitskými vojsky. Podlipansko není známé jen bitvou u Lipan, ale také rodištěm sv. Prokopa, který se narodil v Chotouni. Do dnešních dnů je zde možno vidět komůrku, v níž přišel na svět. Region Podlipansko

je tvořen částmi okresů Kolín, Nymburk a Praha – východ. Zahrnuje typickou venkovskou oblast, která byla již od dávných dob hojně využívána pro zemědělství. Je to oblast, která tvoří pomyslný most mezi Polabím a Posázavím. Jednou z nejvýznamnějších částí regionu je Kouřimsko, které je historickým skvostem celé oblasti. Dle dávné pověsti se zde usadil Lech, který byl bratrem vojvody Čecha, jenž přivedl první Slovy na naše území. V Kouřimi lze obdivovat nejen Lechův kámen, ale také Libušino jezírko, hradiště Zličanů a Skanzen lidových staveb. V nedalekém Českém Brodě (region Pošembeří) bylo zřízeno Podlipanské muzeum, v jehož útrobách mohou návštěvníci zhlédnout trvalou výstavu mapující husitství v Čechách a již zmiňovanou bitvu u Lipan. Dalším významným centrem, tentokrát přírodovědným, je městečko Velim. V zahloubených návrších okolo Velimi lze nalézt zkamenělé přesličky, plavuně a pravěké živočichy. Jsou důkazem, že v dávných dobách pokrývalo toto území moře. Dominantou kraje je pravěké sídliště Skalka, kde probíhal čilý archeologický výzkum. Dalším zastavením v regionu je Křečhoř, kde v roce 1757 prohrál pruský král Fridrich II. bitvu s armádou císařovny Marie Terezie (každoročně se v den bitvy 18. června koná na kopci u Křečhoře rekonstrukce této památné bitvy). Velmi zajímavým místem je obec Milčice, kde do dnešních dnů lze obdivovat statek, ve kterém se v roce 1741 narodil František Jan Vavák, vlastenecký kronikář a písmák, představitel první obrozenecké generace a spolupracovník jejích čelních představitelů. Co však určitě v regionu nenajdete, jsou velké středověké hrady typu Křivokláta, Kostí nebo Karlštejnu a současně zde nenajdete velké zámecké komplexy lákající masy turistů. Přesto stojí region Podlipanska za návštěvu. Při výletech na kolech lze za jasného počasí vidět Bezděz, Kozákov, Jizerské hory s Ještědem, Ralsko a Krkonoše.

Region Podlipansko není typickým historickým územím, ale vzniklo v poměrně nedávné době. Participují na něm obce, které se spojily v úsilí vytvořit region s vysokou kvalitou života svých obyvatel, region hojně navštěvovaný turisty, region, který má co nabídnout. Podpora směřuje do několika oblastí – kulturní dědictví, dopravní infrastruktura, občanské služby a vybavení. Nejvýznamnějším počinem roku 2009 se staly realizace projektů Podlipansko všemi smysly, Regionální produkt, Polabské kroje a další (Tvrdlík, Jouza, Rus).

Mapa Podlipanska

<http://mas.podlipansko.cz/>

1.7 Vánoce a betlémy

Vánoční svátky jsou dodnes nejvýznamnější součástí kalendářního roku, jsou hlavním svátkem křesťanů, ale i časem, kdy se zastavujeme, rekapitulujeme a vyhlížíme budoucnost. Jsou časem, kdy slovo láska je skloňováno ve všech pádech. A láska je hlavní veličinou křesťanského učení. Každoročně se na tyto svátky pečlivě připravují křesťané z celého světa, ale také ostatní obyvatelé naší planety. V minulých stoletích, hlavně na českých vesnicích, se téměř zastavoval běžný rytmus života. Veškeré lidské snažení se upínalo k oslavám vánočních svátků. Od 13. prosince (svátek sv. Lucie) se v chalupách uklízelo, peklo a příbytky byly vánočně zdobeny. Hlavní zásadou přicházejících Vánoc byla čistota. V chalupách se bílilo, drhly se podlahy, převlékaly se peřiny a čistil se veškerý nábytek. Bohatší rodiny ještě připravovaly slavnostní

nádobí, které používali na servírování štedrovečerní večeře (Langhammerová, 2004). S Vánocemi na české vesnici bylo těsně spjato věštění budoucnosti, výklady snů. Lidé považovali sny v době předvánoční a v době Vánoc za pravdivé a osudové. Lidé věřili, že jim sny ukážou jejich budoucnost. Výjevů, které měly prozradit budoucnost, bylo mnohem více. Lidé se obraceli k přírodě, budoucnost vykládali pomocí zrakových a sluchových vjemů (např. zrcadlení vody ve studánce věštilo svatbu nebo smrt, šplouchání vody). Budoucnost si lidé také věstili losováním nebo pozorováním přírodních úkazů. Přestože symbol vánočního stromku k nám přišel ze sousedního Německa, byli lidé zvyklí v období Vánoc, ještě před příchodem nového vánočního symbolu, zdobit ve světnicích zelené větve z jehličnatých stromů. Větve se zdobily pentlemi, drobným ovocem. První vánoční stromky jsou u nás zaznamenány až v 19. století, nejprve byly výsadou středních vrstev a postupně nahrazovaly betlémy, kterými v té době disponovala téměř každá rodina (Frolec a kolektiv, 1988). Výše jsem uvedla jen krátký výčet zvyků, které se kdysi pojily s předvánočním a vánočním obdobím. V současnosti vznikají i tradice nové, společenské. Lidé se scházejí na návších u rozsvícených vánočních stromečků ke společnému zpěvu koled, ozývá se vytrubování z kostelních věží, lidé pouštějí po proudů potoků a říček „světélka naděje“, ořechové skořápky se zapálenými svíčkami, předvádějí živé betlémy. Na Štědrý den obcházejí vsi muzikanti a vyhrávají pro lidské potěšení v čase narození malého Ježíška. Na dalších řádcích se budu podrobně zabývat tématem své bakalářské práce – betlémy.

Betlémy hrály významnou roli výzdoby interiéru v době Vánoc. Některé kraje vynikaly svými mistry betlemáři (např. Kralicko, Příbramsko, Valašsko). Ti stavěli i několikametrové betlémy s velkým množstvím dílů, které se do něj komponovaly. Základem betlému byla jesličková scénérie jeskyně nebo chléva s božskou rodinou, Pannou Marií, sv. Josefem a Ježíškem. Tato scénérie byla doplněna o oslíka a volka. Nad chlévem či jeskyní byla zavěšena kometa. Tuto kometu zavěšoval anděl, který zvěstoval narození božího syna a nesl v rukách stuhu, na které byl nápis *Gloria in excelsis Deo – Sláva na výsostech Bohu*. Kolem jesliček byli shromážděni první svědkové Ježíškova narození. Byli jimi pastýři s ovečkami a další darovníci. Darovníci byli zobrazováni i podle kraje, ze kterého betlemář pocházel. Mezi darovníky patří také Tři králové – Kašpar, Melichar a Baltazar. Můžeme vidět betlémy s typickými

postavami z českého venkova, muzikanty, řemeslníky, ale také betlémy s orientální tematikou, antickou tematikou atd.

Jesličky vzešly z církevního prostředí. Nejstarší zprávy pocházejí z Itálie 15. století. Velkou zásluhu o rozšíření do celé Evropy měl františkánský řád a jezuité. V roce 1560 postavili jezuité v pražském kostele sv. Klimenta na Starém Městě pražském první jesličky. Po jejich vzoru se stavění jesliček a zpodobňování Kristova narození rozšířilo do ostatních kostelů a klášterů. Oblibu jesliček ještě posilovaly vánoční hry o narození Ježíška. V 18. století již jsou jesličky běžnou výzdobou vánočního období. Díky osvícenství a císaři Josefu II. se betlémy dostávají i mimo církevní stánky a stávají se součástí Vánoc české rodiny. Výrobou betlémů se zabývali lidový řezbáři, kteří vtiskli betlémům světský ráz, zobrazovali prostého člověka. V té době začala vznikat betlemářská centra, která byla soustředěna převážně v podhorských oblastech. Vrchol obliby jesliček spadá do 19. století, kdy jesličky chtěla vlastnit každá rodina. Se stavbou betléma se začalo asi čtrnáct dní před Štědrým dnem, aby se na Štědrý den večer mohlo u betléma rozsvítit světýlko. Betlémy pak v rodinách vydržely až do Hromnic, které připadají na 2. února. Se začátkem průmyslové výroby začínají ruční práci při výrobě betlémů, vytlačovat průmyslově vyráběné betlémy. Mezi původně materiály používané na výrobu betlémů patřily dřevo, vosk, sláma, perník, hlína. Průmyslová výroba přinesla nové materiály jako papír, sádku a jiné materiály. Po nástupu vánočního stromku, jako nového symbolu Vánoc, se betlémy dostávají do stínu. Skutečného i symbolického (Frolec a kolektiv, 1988).

Betlémy stavěné mistry betlemáři byly i několikametrové. Oproti tomu rodinné betlémy se mnohdy svými rozměry vešly na stůl. Výjimkou nebyly betlémy, které se daly uložit do krabičky. Mezi nejvýznamnější betlemářská centra patřilo Příbramsko, Králíky, Jilemnícko, Broumovsko, Krušnohorský, Křivoklátsko. Betlémy se nevyráběli pouze statické. Mistři betlemáři tvořili i betlémy pohyblivé a ozvučené. Mezi nejznámější pohyblivý ozvučený betlém patří Metelkův betlém, který je uložen v Krkonošském muzeu v Jilemnici. Dalším celosvětově známým je třebechovický betlém, který je uložen v Muzeu betlémů v Třebechovicích pod Orebem. Největším lidovým mechanickým betlémem, který je zapsán v Guinnesově knize rekordů, jsou Krýzovy jesličky. Jesličky obsahují 1398 figurek a vytvořil ho jindřichohradecký

punčochářský mistr Tomáš Krýza (<http://www.mjh.cz/>). Ze současných betlémářů tvořících na území Podlipanska bych ráda vyzdvihla rodinu paní Věry Lochmanové z Peček, která betlémy nejen tvoří stříháním z papíru, ale také se pyšní největší sbírkou papírových betlémů v ČR (vlastní jich sto padesát).

2 Praktická část

2.1 Cíl a úkoly praktické části závěrečné bakalářské práce

Cílem mé práce bylo vytvoření střednědobého projektu zaměřeného na předvánoční období a jeho ověření v praxi školní družiny.

2.1.2 Úkoly nutné ke splnění cíle

- Zjistit, které originální lidové zvyky a tradice jsou typické pro region Podlipanska v předvánočním období.
- Na základě analýzy zkušeností s projekty zařazenými do programu ŠD v minulém období připravit projekt vhodný pro cílovou skupinu na předvánoční období roku 2010.
- Projekt realizovat a vyhodnotit.

2.2 Metodika práce a charakteristika podmínek pro realizaci projektu

2.2.1 Lidové zvyky, tradice a řemesla

Za originálními lidovými zvyky, tradicemi a řemesly regionu Podlipanska jsem se vydala do Muzea lidových staveb v Kouřimi. Před samotnou návštěvou jsem prostudovala dostupnou literaturu týkající se lidových zvyků a tradic jednotlivých regionů České republiky (Vánoce v české kultuře – Václav Frolec a kolektiv, Lidové zvyky – Jiřina Langhammerová, Veselé chvíle v životě lidu českého – Čeněk Zibrt) a vytvořila si vlastní, velmi zkreslenou a nepřesnou, představu o originálních původních lidových zvycích a tradicích regionu Podlipanska. Po rozhovoru s Mgr. Danou Přenosilovou, pracovnící Regionálního muzea v Kolíně, která zde pracuje jako etnografka a kurátorka etnografických sbírek, jsem musela upravit téma své závěrečné bakalářské práce.

K rozhovoru s Mgr. Danou Přenosilovou jsem použila metodu polostrukturovaného rozhovoru. Otázky jsem měla předem připravené (otevřené i uzavřené). Odpovědi jsem si zaznamenávala do záznamového archu. Vzhledem k vývoji rozhovoru jsem musela improvizovat a některé otázky formulovat přímo

na místě. Paní magistra mi dala laskavý souhlas s uveřejněním rozhovoru pro potřeby bakalářské práce (viz Výsledky, s. 35, Autorizace rozhovoru, příloha č. 4).

2.2.2 Analýza zkušeností s projekty a návrh střednědobého projektu

Projekt pro školní družinu jsem vytvořila na základě zkušeností, které jsem nabyla při realizaci projektů v minulosti, na základě informací získaných jejich studiem. Velmi užitečným pomocníkem se mi stala publikace, Učíme v projektech od autorek Tomkové, Kašové a Dvořákové z roku 2009. Teoretických, ale i praktických informací z této publikace jsem využila při tvorbě struktury projektu. Dále jsem vycházela ze ŠVP školní družiny naší školy, který stanovuje očekávané výsledky – klíčové kompetence a časové rozložení práce v zájmových činnostech atd.

2.3 Realizace a vyhodnocení

2.3.1 Charakteristika podmínek pro realizaci projektu

Projekt byl realizován na naší malotřídní škole ve Středočeském kraji v měsíci listopadu a prosinci. Kapacita malotřídní školy je 40 žáků, kapacita školní družiny je 25 dětí. K 30. září 2010 navštěvovalo školu 24 žáků, 20 dětí navštěvovalo školní družinu. Do naší školy dojíždějí i děti z okolních obcí. Ve školním roce 2010/2011 mohou děti v rámci školní družiny navštěvovat keramický kroužek, kroužek Šikovné ruce, kroužek Pohybových her a kroužek ICT. Keramický kroužek a kroužek Šikovné ruce vede vychovatelka ŠD, kroužek ICT a kroužek Pohybových her vedou ostatní učitelé. Školní družina pracuje podle ŠVP školní družiny, který vychází ze ŠVP naší školy Tvořivá škola pro život. Školní družina využívá pro svou práci s přírodními a technickými materiály výtvarnou dílnu, v teplotně příjemných obdobích roku školní družina také využívá altán volnočasových aktivit na zahradě školy, který byl vybudován z dotace TPCA – Partnerství pro Kolínsko. Naše škola nevlastní keramickou pec. Kroužek keramiky je organizován ve spolupráci s Mgr. Janem Krejsou, který pro nás zajišťuje koncovou úpravu výrobků (glazování, výpal).

2.3.3 Charakteristika cílové skupiny

Projektu se zúčastnilo 20 dětí, které navštěvují školní družinu. Z tohoto počtu bylo devět dívek a jedenáct chlapců. Třem dětem bylo šest let, čtyřem dětem bylo sedm

let, pěti dětem bylo osm let, třem dětem bylo devět let, čtyřem dětem bylo deset let a jednomu dítěti bylo jedenáct let. Jedná se o heterogenní skupinu dětí. Všechny děti během školního roku pracovaly v některém ze zájmových kroužků, deset dětí v keramickém kroužku, osmnáct dětí v kroužku Šikovné ruce, dvacet dětí v kroužku Pohybových her a deset dětí v kroužku ICT. Vzhledem k účasti většiny dětí v kreativních kroužcích pořádaných školní družinou, byla práce na projektu pro všechny velkým potěšením.

2.3.3 Hodnocení projektu

Pro potřeby zpětného hodnocení jsem vytvořila dotazník, jehož prostřednictvím jsem zjišťovala, zda projekt splnil očekávání, která jsem si stanovila na začátku. Dotazníkové šetření jsem ještě doplnila o otevřené otázky. Prostřednictvím otevřených otázek jsem chtěla zjistit, co projekt dětem přinesl, zda jim pomohl objevit nové informace. Dále mě zajímalo, které činnosti byly pro děti nejpřitažlivější, které činnosti byly naopak nejproblematictější. Dotazníkové šetření se mi jevilo jako nejvhodnější metoda vzhledem k věku dotazovaných.

DOTAZNÍK – HODNOCENÍ PROJEKTU

Jak se mi projekt líbil? Jak se mi na projektu pracovalo? Co nového jsem se naučil (a)?

U každé otázky označ křížkem jedno z hodnocení. Vyber mezi ☺ - velmi se líbilo, ☹ - líbilo, ☹ - nelíbilo

	Otázky dotazníku	☺ velmi se líbilo	☹ líbilo	☹ nelíbilo
1.	Tvorba myšlenkové mapy			
2.	Dramatizace betlémského příběhu			
3.	Putování za vánočními zvyky			
4.	Betlém z přírodnin			
5.	Betlém z keramiky			
6.	Betlém z odpadového papíru			
7.	Betlém z kukuřičného šustí a korku			
8.	Betlém z perníkového těsta			
9.	Příprava vánoční výstavy			

Která činnost tě nejvíce zaujala a proč?

Co pro tebe bylo nejtěžší?

Pomohla ti práce na projektu objevit něco nového?

2.4 Výsledky práce a její hodnocení

2.4.1 Průzkum lidových zvyků regionu Podlipanska

Na dalších řádcích uvádím výsledky polostrukturovaného rozhovoru s Mgr. Danou Přenosilovou, který se uskutečnil 4. srpna 2010 v Muzeu lidových staveb v Kouřimi. Paní magistra se vyjádřila k tématu originálních lidových zvyků a tradic regionu Podlipanska.

Podle jejího sdělení se v oblasti Podlipanska nedochoval žádný originální vánoční zvyk, s výjimkou adventního obyčeje spojeného s oblastí Kolínska a Nymburska, který se váže ke svátku sv. Ambrože. Přestrojení Ambroži se objevovali za soumraku 7. prosince u kostela a děti na ně vesměs hrdinsky pokřikovaly. Občas Ambrož upustil na zem cukrovinku, a tím nalákal děti ke sbírání. Přesně na tento okamžik Ambrož čekal. Honil děti s koštětem, sotva dechu popadaly. Úprava jeho zevnějšku byla velmi jednoduchá. Hlavu pokrývala vysoká homolovitá černá čepice, která byla šikmo seříznutá. V přední části měla připnutý černý tyl, který zakrýval obličej. Na sobě nosili Ambroži bílé košile s kapsáři na rukávech. V rukách drželi košťata, která byla polepena bílým papírem. Z dalšího vyjádření Mgr. Přenosilové vyplývá, že se do dnešních dnů v některých částech středních Čech zachovaly obchůzky Barbor a Lucek i to, že důvodem nedochování původních vánočních zvyků byla především, vedle nivelize obyčejů vyplývající z blízkosti Prahy, i zemědělská produkce a zvláště ovocnářství. Proto byly preferovány svátky spojené tradičně s časem úrody, které se slavily přednostně na sklonku léta a počátku podzimu. Na závěr ještě paní magistra vzpomenula tradici betlémů, která sice zde není tak silná jako např. na Příbramsku (hornické betlémy), Kladensku, přesto stále patří stavění betlémů mezi živé lidové zvyky.

2.4.2 Zkušenosti s projekty na naší škole

Na naší škole i ve školní družině se již několik let využívá projektové metody jako běžné součásti výuky i volnočasových aktivit. Do projektů se zapojuje celá škola, jednotlivé třídy i školní družina podle možností během školního roku. Je zcela evidentní, že jinak probíhá projektové vyučování v prvním ročníku, jinak v pátém ročníku a zcela specifickým způsobem ve školní družině. Pro názornou ilustraci uvádím

alespoň drobný výčet školních projektů uskutečněných ve školním roce 2009/2010. Žáci prvních ročníků řešili projekt Kudy, kudy, vede cesta do školy? Výstupem tohoto projektu byla velká trojrozměrná mapa naší obce, kterou děti tvořily po úspěšném vyřešení všech postupných kroků. Žáci druhého ročníku se zabývali projekty Můj mazlíček a Roční kalendářování. Ve třetím ročníku děti hledaly odpovědi na otázky týkající se vody, čistoty vody, kde se voda bere, jaké má vlastnosti, kam odtéká voda z domácností, jak s vodou nakládat atd. Výsledkem projektu byla výstava prací literárních, výtvarných, fotografických atd. Žáci čtvrtého ročníku v rámci projektu Návrat do minulosti hledali odpovědi na otázky týkající se života ve středověku, cestování, hygieny, péče o nemocné, osobností Karla IV. atd. Žáci pátého ročníku se v rámci svého projektu Společná Evropa podívali do vybraných zemí Evropy a Evropské unie. Zasedli v Evropském parlamentu, metodou kašírování vytvořili velkou mapu Evropy, vytvářeli osobité módní návrhy klobouků jednotlivých zemí atd. Výsledkem byla opět velká výstava pro rodiče a přátele školy. Celá škola se zapojila do projektu Den Země nebo Školní zahrada. Ve spolupráci s obecním úřadem se škola podílela na projektu rozvoje volnočasových aktivit v obci.

Školní družina také měla své projekty, které úspěšně realizovala. Za zmínku stojí Čarodějné rejdní, Barevné Velikonoce, Analýza černých skládek, navazující projekt Stop černým skládkám, ve spolupráci s obecním úřadem také projekt Zelen v naší obci. Většina projektů je realizována ve spolupráci s rodiči, např. v projektu Čarodějné rejdní rodiče s dětmi tvořili z odpadového materiálu čarodějnice, které nám posléze posloužily v nočním čarodějném průvodu obcí. Výsledky ostatních projektů jsou prezentovány formou výstav ve škole nebo na obecním úřadě

2.4.3 Skladba projektu

Projekty ve školní družině se sestavují na stejných principech jako výukové projekty, ale jsou uzpůsobeny zájmům dětí, jsou přiměřené jejich věku – mentálním a fyzickým schopnostem.

Typ projektu

Střednědobý projekt

Doporučený ročník

školní družina, děti ve věku 6 – 11 let

Časový rámeček	devět dnů v průběhu tří týdnů
Vzdělávací oblast	Člověk a jeho svět Umění a kultura Jazyk a jazyková komunikace Člověk a svět práce ICT
Průřezová témata	Osobnostní a sociální výchova Environmentální výchova Mediální výchova
Cíle (očekávané výstupy) problémové	Děti pracují s různými materiály, umí řešit situace, kreativně využívají odpadový materiál, rozvíjí jemnou motoriku díky práci s keramickou hlínou, rozvíjí estetické cítění a vztah k umění našich předků, poznávají své kulturního okolí, vzájemně spolupracují, vyjadřují svůj názor, učí se pečlivosti, přesnosti a trpělivosti, uplatňují vlastní zkušenosti.
Denní skladba činností:	1. den motivace, třídění, mapování 2. den hry spojené s betlémským příběhem 3. den výlet za lidovými zvyky a řemesly Vánoc 4. den betlém z přírodnin 5. den betlém z keramické hlíny 6. den betlém z odpadového papíru 7. den betlém z kukuřičného šustí a korku

8. den	betlém z perníkového těsta
9. den	výstava, hodnocení projektu

2.4.4 Projekt Vánoční betlémy

Již v úvodu své bakalářské práce jsem uvedla, co stálo za nápadem tohoto projektu. Impulsem byla práce na projektu Kulturní propedeutiky – Vím, kam patřím. Cesta od nápadu k samotné realizaci je však dlouhá a strastiplná. Při studiu materiálů, osobních rozhovorech s kompetentními lidmi jsem musela přehodnotit své původní téma. Novým impulsem se pro projekt staly betlémy a vše důležité a podstatné, co se kolem betlémů dělo, děje a snad i v budoucnu dít bude. Děti si prostřednictvím projektu vyzkoušely práci s různými materiály, vrátily se v čase o více než 2000 let zpátky a prožily příběh malého Ježíška, naučily se vzájemné spolupráci, ale také zažily nebývalý úspěch.

Stavba každého projektu má své zákonitosti a směřuje od motivace, mapování a třídění až k samotnému výslednému produktu. Velmi důležitým, ne-li nejdůležitějším článkem projektu je motivace, především vnitřní motivace dětí. Děti musí být velmi silně motivovány, ztotožněny s hlavní myšlenkou, aby byl projekt úspěšný.

2.4.5 Motivace

Začátek našeho projektu byl naplněn atmosférou blížících se vánočních svátků. S dětmi jsme zavzpomínaly na loňské Vánoce, které jsme ve školní družině věnovaly papíru. Papír se tehdy stal výchozím materiálem pro naši tvorbu. Prohlédli jsme si fotografie z vánoční výstavy a vybavili si tak příjemné zážitky spojené s celým předvánočním obdobím. Děti vzpomínaly, co se jim nejvíce líbilo, co se povedlo, jak se doma společně s rodiči radovali z překrásných vánočních ozdob. Na dokreslení příjemné atmosféry jsme společně poslouchali vánoční koledy, které jsme si i společně zazpívali.

Následně si děti našly místočka na koberci ve školní družině a se zavřenýma očima si vypočetly příběh O narození Ježíška v Betlémě, který jsme si poté s dětmi zahráli. Děti se vystřídaly v různých rolích příběhu a na vlastní kůži tak prožily narození Ježíška očima Josefa, Marie, andělů, pastýřů, Kašpara, Melichara a Baltazara.

Odsoudily krutost krále, který nechal povraždit kvůli svému prospěchu všechny malé chlapce, a naopak obdivovaly všechny, kteří malému Ježíškovi pomohli. Společně jsme si zdůraznily, proč je důležité si pomáhat, co znamená láska k bližnímu. Děti přemýšlely nad situacemi, kdy ony samy někomu pomohly, nebo kdy samy pomoc potřebovaly. Analyzovali jsme, jak se cítily, co prožívaly, co to pro ně znamenalo.

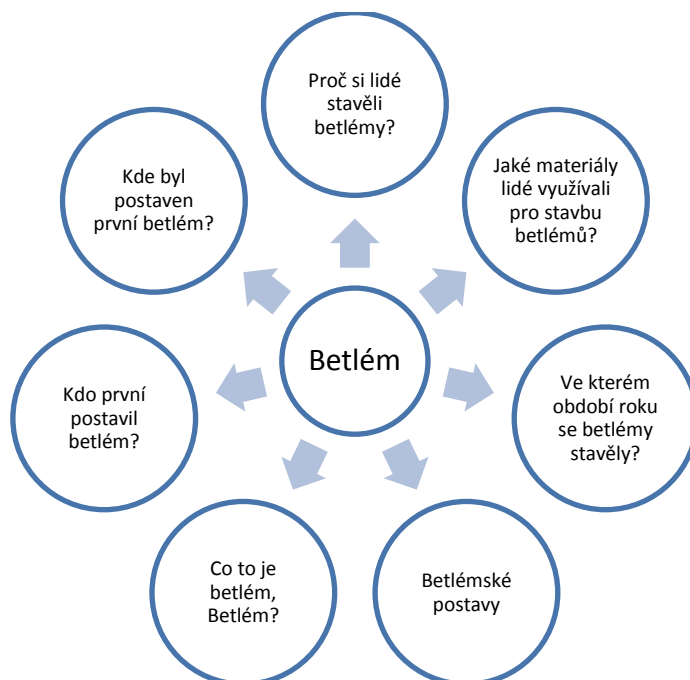
Součástí motivace byla i hra s pantomimou. Děti si postupně vytahovaly ze starého klobouku lístečky, na kterých byly napsány všechny postavy betlémského příběhu. Každé dítě pantomimicky předvedlo svou postavu a ostatní děti hádaly, kdo je. Společně jsme pak zhodnotili, zda to byl správný odhad.

Na závěr motivace se děti pustily do malování svého betlémského příběhu. S využitím voskové techniky vytvořily překrásná dílka, na která mohou být právem hrdy (obrázky jsou součástí příloh – příloha č. 2, obrázek č. 4, 5). V právě tuto chvíli jsem dětem předložila nápad vytvořit pro naši velkou vánoční výstavu betlémy z různých materiálů. Společně jsme si vytýčili cíl naší práce: seznámit se s životem našich předků, vytvořit betlémy z vybraných dostupných materiálů, naučit se úctě k lidovému umění a řemeslům. Děti jsem seznámila s výsledným produktem našeho projektu – velkou vánoční výstavou. Výstava byla ještě doplněna o malé vánoční perníčky, které děti pekly v hodinách pracovních činností.

2.4.6 Třídění a mapování

BETLÉM – toto slovo se před dětmi objevilo zcela bez očekávání. Děti měly již nepatrnou představu, co si pod daným slovem představit. Aby došlo k plnému pochopení, dostaly děti k dispozici literaturu a možnost využít internet. Děti, které již význam slova znaly, si prostřednictvím knih a internetu informací ověřily. Děti, které význam slova neznaly, si informace pomocí médií zjistily. Poté jsme všechny informace porovnali a hledali společně další otázky, které byly základem naší myšlenkové mapy a jejího řešení (obrázek v příloze – příloha č. 2, obrázek č. 6).

Graf č. 3 – myšlenková mapa

Největším problémem se stala otázka: Co je to betlém, Betlém? Na tuto otázku jsme společně hledali odpověď. Pro jasné pochopení jsme využili i nástěnné mapy světa, kde si děti s mojí pomocí vyhledaly město Betlém a děti z pátého ročníku spočítaly podle měřítka mapy vzdálenost Betléma od Prahy. Kontrolu správnosti výpočtu děti provedly v programu Google Earth, který je běžně dostupný na internetu (zdarma ke stažení). V rámci řešení problému jsem pro děti vytvořila další problémovou situaci. Jak se betlémy dostaly až do českých chalup a chaloupek? Opět děti využily internetu a hledaly, kdy a proč se betlémy začaly přesouvat z církevních stánků do českých chalup a chaloupek.

Než jsme se s dětmi pustily do práce na betlémech, završili jsme motivaci, třídění a mapování tím, že jsme putovali společně do zámku v Radimi, kde nejen pro nás majitelé připravili výstavu České vánoční lidové zvyky a řemesla. Zámek Radim se nachází asi 4 kilometry od naší obce Tatce a děti se prostřednictvím průvodce, pana Petra z Hustířan (jeden z původních majitelů zámku), přenesly do 17. století.

Prohlédli jsme si vánočně vyzdobené panské pokoje, ale také místnosti pro služebnictvo. Děti tak měly reálnou možnost srovnání života panského a poddaného lidu. Ochutnali jsme pečené chlebové placičky, drobné cukroví a prohlédli si velký papírový betlém, malé dřevěné a voskové betlémy. Babka perníkářka předvedla, jak vytvořit betlém z perníku a dláteník zase, jak vydlabat ze dřeva vykrajovátko na cukroví. Součástí této výstavy byla i pohádka o narození Ježíška, kterou nezapomenutelným způsobem sehrála Teta Tereza a její Divadlo tety Terezy. Na závěr celého překrásného a vánočně laděného odpoledne si děti v tvořivých dílničkách ozdobily vánoční perníčky a vyrobily si vlastní vánoční vrkoče (příloha č. 2, obrázek č. 7, 8)

2.5 Práce na betlémech

Jak jsem již napsala výše, projektu se zúčastnilo 20 dětí, které navštěvují školní družinu. Výtvarná dílna, kterou jsme pro účely projektu využívali, má maximální kapacitu 22 dětí. Nic nám tedy nebránilo v cestě za naším cílem. Materiál potřebný pro výrobu betlémů jsem získala s pomocí rodičů, samosběrem v letním období a darů od sponzorů. Chtěla bych touto cestou poděkovat také paní Blance Škrlové, vedoucí naší školní kuchyně, za pomoc při tvoření perníkových betlémů (jejich upečení).

2.5.1 Bezpečnost práce

Na začátku každé tvořivé vánoční dílny jsem děti seznámila s bezpečností práce a pracovním řádem výtvarné dílny. Zdůraznila jsem zvýšenou opatrnost při práci s ostrými nářadími a jeho ukládání na vyhrazené místo. Děti mají také povinnost se do výtvarné dílny převlékat a nosit vhodnou obuv. Neméně důležitá je také hygiena při práci a po ní.

2.5.2 Metoda práce

Zvolila jsem metodu instruktáže. Instruktáž je metodický postup, kdy se kombinují metody slovní s metodami názornými. Volí se především popis, vysvětlování, ale především vlastní pracovní postup. Někdy se také využívá rozhovoru nebo demonstrace nářadí. Pracovní postup zahrnuje všechny činnosti spojené s vykonáním zadaného úkolu. Pracovní postup se rozčlení na jednotlivé fáze – pracovní

operace. Během práce na projektu Vánoční betlémy jsem využívala především skupinovou instruktáž a jednorázovou instruktáž.

2.5.3 Betlém z přírodnin

Začátek první tvořivé dílny tvořilo seznámení dětí s přírodním materiálem. Přírodním materiálem označujeme vše, co vytvořila příroda sama, např. listí, kůra ze stromů, kameny, plody, tráva, šišky, ale také ulity živočichů, peříčka atd. (Kociánová a kolektiv, 1997). U přírodního materiálu, především u rostlinného původu, dbáme na nerizikovost tohoto materiálu (některé rostliny nebo jejich části jsou pro člověka jedovaté). Přírodní materiál získáváme při procházkách se školní družinou, samosběrem v letních a podzimních částech roku. Je velmi důležité v dětech pěstovat zásady ochrany přírody. Pro jasné pochopení, co je přírodní materiál, jsem pro děti připravila hru s betlémskou tematikou, Nesem vám noviny. Úkolem dětí bylo vymyslet jakoukoli přírodninu a šeptem ji poslat sousedovi. Ten ji vyslovil nahlas. Pakliže vše bylo správně, hra pokračovala k dalšímu dítěti. Pokud poslaný výraz nebyl přírodninou, dítě, které ho poslalo, vypadlo ze hry.

Úkol: vytvořit betlém z přírodního materiálu.

Bezpečnost: upozornění na práci s ostrým náradím, hygiena při práci a po ní, vhodný oděv a obuv.

Pomůcky: nůžky, tužka, temperové barvy, zalamovací nůž, štětec, kelímek na vodu, tavná pistole, pravítko, lepidlo Herkules, včelařský drát, igelitové ubrusy jako podložky na stoly, dřevěné podložky na řezání.

Materiál: dřevěné piliny, mech, makovice, sláma, barevný papír, kukuřičné šustí, klacíky, základová polystyrenová deska, polystyrenová deska na jeskyni.

- Pracovní postup:
1. Promyslet velikost betlému podle množství materiálu
  2. Promyslet možnosti vytvoření jeskyně pro svatou rodinu
  3. Odměření a vyříznutí klenutí pro jeskyni
  4. Usazení a přilepení klenutí jeskyně na podložku
  5. Povrchová úprava klenutí jeskyně

6. Vystřížení a nalepení andělů podle jednoduchého nákresu
7. Vytvoření svaté rodiny, Tří králů, zvířátek
8. Umístění svaté rodiny, darovníků do jeskyně
9. Vystřížení a nalepení betlémské hvězdy
10. Koncová úprava betlému
11. Úklid pracovního místa
12. Hygiena
13. Společné zhodnocení

Úkolem první tvořivé vánoční dílny bylo vytvořit betlém z přírodního materiálu. Na některé části betlému jsme museli použít technický materiál (polystyrenové desky, včelařský drát na jednodušší spojování celku, papír). Děti pracovaly ve skupinkách po dvou. Před samotnou prací jsme si všichni společně znovu prohlédli ukázky betlémů na fotografiích a zopakovali si, které postavy tvoří základ betlémů. Velikost betlému spočívala v množství přiděleného materiálu (velikost základové desky byla 20-40 cm). Děti si mohly zvolit i menší formát, pak bylo ale nutné základovou desku upravit. Všechny skupiny si zvolily základní velikost bez úpravy. Důležitým bodem vytvoření betlému byla úprava desky na vytvoření jeskyně. Zde bylo nutné dětem ukázat, jak pracovat se zalamovacím nožem a znovu zdůraznit bezpečnost práce. Kde se vyskytl problém, tam jsme ho společnými silami zvládli. Vyříznuté profily jeskyně děti přilepily tavicími pistolemi k podložce (pod mojí kontrolou a zásad bezpečnosti práce). Další postup, pro kontrolu napsán na tabuli, spočíval především v kreativě dětí a rozdělení práce dětí ve skupinách. Pro povrchovou úpravu jeskyně jsme zvolili temperové barvy. Mícháním barev děti docílily odpovídajících odstínů hnědé, šedé. Barvy velmi rychle zaschly a děti mohly přistoupit k vytvoření svaté rodiny, darovníků, andělů, zvířátek a betlémské hvězdy. Betlémskou hvězdu a anděly děti vytvořily s pomocí jednoduchých šablon z barevného papíru. Po obkreslení si anděly a betlémskou hvězdu vystříhly nůžkami a lepidlem přilepily na profil jeskyně. Z klacíků, které si odměřily a nařezaly na stejně dlouhé dílky, složily za pomoci slabého včelařského drátku jesličky pro Ježíška. Ty poté umístily do jeskyně. Na svatou rodinu, darovníky a zvířátka děti

použily makovice se stonky. Některé skupinky se rozhodly, že postavy obléknou a vytvořily jim oblečení z papíru (stočený kornout). Téměř hotovým betlémům děti dodělaly základnu. Vystlaly ji mechem, dřevěnými pilinami, senem. Také jesličky vystlaly senem a vložily do nich malého Ježíška. Hotové betlémy jsme narovnali na stolky a vzájemně se těšili z jejich krásy. Děti ještě uklidily pracovní nářadí a pracoviště následované osobní hygienou. Všechny děti jsem pochválila za snahu a jejich práci. A už v této chvíli jsme se těšili na další tvoření. V závěru schůzky děti ještě zhodnotily svou práci. Co se jim dařilo, která část jim dělala problém, jak problém vyřešily a zhodnotily svůj skupinový výrobek (příloha č. 2, obrázek č. 9)

2.5.4 Betlém z keramiky

Začátkem další vánoční dílny jsem dětem opět připomněla zásady bezpečnosti práce. Práce na keramickém betlémě se zúčastnilo 20 dětí. Děti pracovaly samostatně. Na škole vedu keramický kroužek, ale škola nevlastní keramickou pec. Kroužek je organizován ve spolupráci s Mgr. Janem Krejsou, který i pro potřebu naší vánoční práce dodal veškerý materiál a pomůcky. Zároveň zajišťuje konečnou úpravu výrobků. Některé děti již několik let úspěšně pracují v keramickém kroužku a s materiálem i postupy práce jsou detailně seznámeny. Část dětí však neměla do tohoto tvoření povědomí o práci s hlinou, a tak bylo nutné děti s tímto materiálem a postupy práce seznámit.

Práce s hlinou patří k nejstarším lidským uměleckým činnostem a její začátky sahají až hluboko do pravěku. Název keramika pochází z řečtiny a hromadně označuje hliněné výrobky. Hliněné výrobky člověk tvořil již v mladší době kamenné. Jakmile si člověk podmanil oheň, byl už jen malý krůček k pevnější formě, k pálené hlině. Naši předci z hlíny tvořili rituální plastiky, nádoby na vaření, pití, obklady, korálky, ozdoby atd. V současnosti má keramika mnohem širší uplatnění (kosmický výzkum, průmyslové obory, zkrášlení domovů atd.) Základním materiálem pro keramiku jsou hlíny a jíly. Barevná škála je od žlutohnědé po hnědočervenou (podle obsahu železa). Nejvíce se pracuje s červenicí. Je to hlína vhodná na nižší pálení, velmi tvárná a snadno zpracovatelná. Hlíny dělíme podle složení, použití a podle výše teploty při pálení na cihlářské, hrnčířské, pórovinové, kameninové a porcelánové. Součástí keramických hmot jsou také složky plastické a neplastické. Mezi plastické složky patří kaolín, jíly,

hlíny. Mezi neplastické složky patří křemen, živec a vápenec (živec je například dobrým tavivem a snižuje smrštění výrobku při sušení). Různé druhy výrobků musí splňovat různé funkce. Dlaždice musí být odolná proti zátěži a každodenní umývání. Květník může být naopak prosákavý. Abychom docílili neprosákavosti výrobku, používáme glazury. Jsou to sklovité povlaky, které zušlechťují a zdobí keramický stěp. Glazury se skládají ze dvou základních složek, z křemene a oxidů kovů. Pro práci s dětmi používáme glazury bezolovnaté. V prostředí škol se využívají i engoby. Jsou to barevné či přibarvené hlíny (i po vypálení má příjemný nelesklý povrch). Další možností je využití burelu, na výrobku zanechá matnou patinu (my ho nevyužíváme). Výrobky z keramiky musíme nechat vyschnout tak, aby nedošlo ke zdeformování výrobku (pomalé schnutí – hlíny obsahují vodu). Po vysušení výrobku prochází výrobek prvním pálením, tzv. přežahem. Teplota v peci se pohybuje kolem 820 stupňů Celsia. Po zchlazení výrobku následuje úprava glazurami, engobami či burelem aj. Další fází je ostrý výpal. Teplota v peci závisí na druhu použité hlíny a glazury (většinou 1050 – 1100 stupňů Celsia). V dnešní době se používají nejvíce pece elektrické komorové. Pro keramické kroužky jsou nejvhodnější pece s dostatečným vnitřním prostorem, 50 na 50 cm (Adamcová, 1994).

Úkol: vytvořit betlém z keramické hlíny.

Bezpečnost: upozornění na práci s nožikem, párátky, materiálem, hygieny při práci a po ní, vhodné oblečení a obuv.

Pomůcky: šablona, váleček, podložka, párátko, štětec, špachtle, nožik, lis na česnek, kelímek na vodu, igelitové ubrusy jako podložky na stoly, tužka, papír.

Materiál: keramická hlíny, engoby, šlikr.

Zvolila jsem dva druhy betlémů. Pro děti z prvního a druhého ročníku betlém z plátu podle šablony. Pro děti ze třetího, čtvrtého a pátého ročníku betlém trojrozměrný. Dětem jsem připomněla základní pravidla práce s hlinou – stále vlhké ruce, pracovat rychle ale ne zbrkle, nepoužívanou hlinu mít zakrytou, aby nevysychala.

Pracovní postup č. 1:

1. Vyválení plátu jako základu betlému a plátu na postavy

2. Vyříznutí základny betlému
3. Vyříznutí sv. Josefa, Panny Marie a Ježíška
4. Vyříznutí anděla a betlémské hvězdy, vymodelování jesliček a hlavičky Ježíška
5. Přilepení jednotlivých dílů šlikrem
6. Zvýraznění postav
7. Nátěr engobami
8. Otvor na zavěšení
9. Úklid pracovního místa
10. Hygiena
11. Společné zhodnocení

Pracovní postup č. 2:

1. Nakreslení jednoduchého návrhu, oválu půdorysu
2. Uvácení silných válečků podle počtu postav betlému
3. Z válečků vymodelování jednotlivých postav
4. Vymodelování hlav a ostatních částí
5. Dotvoření postav
6. Vymodelování jesliček
7. Vymodelování zvířátek
8. Vyříznutí plátu jako základny pro betlém
9. Uvácení válečků, zaříznutí na rozměr cihličky
10. Vystavení zdi
11. Vyříznutí betlémské hvězdy
12. Přilepení všech součástí betlému

13. Nátěr engobami

14. Úklid pracovního místa

15. Hygiena

16. Společné zhodnocení

Před začátkem práce jsme si opět připomněli pravidla bezpečnosti (práce s nožikem) a vysvětlili si pracovní postupy (postupy napsány na tabuli). Z minulé pracovní dílny zůstaly na tabuli fotografie betlémů, děti měly možnost si je znovu prohlédnout.

Pracovní postup č. 1: děti si připravily svoje pracovní místa. Z hlíny si vyválely plát, z kterého si vyřízly s pomocí šablony základnu betlému. Z jednotlivých šablon pak vyřízly sv. Josefa, Pannu Marii, anděla a betlémskou hvězdu. Šlikrem přilepily jednotlivé části na základnu betlému. Lisem na česnek vytvořily vlasy Panny Marie, sv. Josefa a anděla. Dotvořily jednotlivé postavy (obličeje, oděv). Z malých válečků nalepily jesličky a vymodelovaly hlavičku Ježíška. Jednotlivé části přilepily na základnu. Engobami poté dotvořily celé dílo. Závěrem ještě vytvořily otvor pro zavěšení betlému.

Pracovní postup č. 2: děti si na papír nakreslily jednoduchý návrh oválu, jako podstavce betlému, který následně z vyváleného plátu vyřízly. Ze silnějších válečků vymodelovaly těla sv. Josefa, Panny Marie, oslíka, volka, jesličky a Ježíška. Následně domodelovaly hlavy, které šlikrem přilepily na těla. S pomocí lisu na česnek vytvořily vlasy postav, které opět šlikrem přilepily. Sv. Josefovi ještě vymodelovaly hůl. Ve druhé části tvoření se děti soustředily na vystavění jeskyně. Požadovaného tvaru docílily vyválením válečků, které rozřezaly na jednotlivé cihličky, ze kterých jeskyni stavěly. Jednotlivé cihličky slepovaly šlikrem. Po vystavění jeskyně si děti ještě vyřízly betlémskou hvězdu, kterou přilepily na stěnu jeskyně. Závěr práce patřil dotvoření celé kompozice betlému a nabarvení betlému engobami.

Hotové betlémy jsme narovnali do krabic, ve kterých byly převezeny do keramické dílny Mgr. Jana Krejsy, kde prošly přežahem, průhledným glazováním a následným výpalem. Děti uklidily pracoviště, vymyly veškeré pomůcky a také samy

sebe. Následovalo zhodnocení práce jako u betlémů z přírodnin. Děti jsem pochválila, protože jejich betlémy byly prostě nádherné (příloha č. 2, obrázek č. 10, 11) a i ony samy si tvoření nesmírně užívaly.

2.5.5 Betlém z odpadového papíru

Již třetí vánoční dílna se věnovala betlému z nejvíce používaného materiálu ve tvořivých činnostech dětí, papíru. Nepoužívali jsme papír nový, ale odpadový. Na začátku dílny jsem děti blíže seznámila s tímto nejpoužívanějším technickým materiálem (vyroben člověkem).

Papír, všichni ho známe a všichni přibližně víme, jak se papír vyrábí. Ví to ale také děti? Zkusila jsem dětem položit tuto otázku a několik nesmělých rukou se zvedlo. Správnou informací bylo to, že ze dřeva. Ostatní odpovědi byly jen slepými střelami. Tak jak se papír vyrábí a jaké má vlastnosti?

Papír je jedním z nejdostupnějších materiálů. Dají se z něj vyrobit nejrozmanitější výrobky s uplatněním vlastní fantazie, představivosti a osobního vkusu. Papír se dá skládat, přehýbat, stříhat, trhat, lepit atd. S ohledem na druh výrobku se musí zvolit vhodný druh papíru (papír, karton, lepenka). Pro práci s papírem je vhodné také znát velikosti papíru, které označujeme jako formát papíru. Nejmenší formát je označován jako A6 a má rozměry 105/148 mm a je to čtvrtina formátu A4. Polovinou formátu A4 je formát A5. Známé jsou ještě formáty A3, A2 a A1 (Kociánová a kolektiv, 1997).

Papír byl vynalezen v Číně ve 3. tisíciletí před naším letopočtem a byl původně vyráběn z konopí. Papír tak jak ho známe dnes, se začal vyrábět také v Číně ve 2. století našeho letopočtu. Papír se do Evropy dostal prostřednictvím Arabů, kteří ho rozšířili na Pyrenejském poloostrově. Odtud se rozšířil do celé Evropy a nahradil hojně používaný pergamen. Papír se vyráběl z bavlněného a lněného odpadu. Hledaly se však jiné cesty výroby. Volba padla na dřevěné piliny a již použitý papír. Papír se v současnosti vyrábí ručně nebo strojově. Při ruční výrobě je nevýhodou cena papíru. Ruční papír se vyrábí např. ve Velkých Losinách na Šumpersku. Strojová výroba probíhá ve velkých papírnách, které byly vystavěny na velkých řekách. V technologii výroby papíru hraje voda velmi důležitou úlohu. Základní surovinou při výrobě papíru

je dřevo a z něho vyrobené vlákny, dřevovina, celulóza a polo celulóza. Nejpopulárnější je dřevo jehličnanů, především smrků. Mezi další materiály používané k výrobě papíru se řadí ještě sláma obilnin, hadry z přírodních textilních vláken a odpadový papír. Nejdůležitější hmotou při výrobě papíru, kartonu a lepenky je celulóza. Vyrábí se z roztráveného a rozsekaného dřeva (štěpků). Podle chemikálií, které se používají při vaření na získávání vlákniny, ji dělíme na sulfátovou celulózu, sulfátovou celulózu a natronovou celulózu. Sulfátová celulóza využívá pro vaření roztoku hydroxidu sodného a sulfidu sodného. Papír ze sulfátové celulózy se používá na výrobu obalů – barva papíru je hnědá. Sulfátová celulóza využívá pro vaření kyselý siřičitan vápenatý a kyselinu siřičitou. Je bělavé barvy a důležitou vlákninou při výrobě papírů a kartonů.

Příprava papíroviny a její zpracování – papírovina je vodní suspenze rozemletých vláken a ostatních látek, která se přidávají (plnidla, klíždla, barviva). Papírovina se připravuje ve vodním prostředí. Mele se, přidávají se přísady, odstraňují se nečistoty. Důležitým bodem výroby papíru je nabobtnání papíroviny. Z mlécích strojů se papírovina přečerpává do míchacích nádrží (vyrovnává se jakost). Odtud už míří papírovina k papírenskému stroji. Papírenský stroj se skládá se ze dvou hlavních částí. Z částí mokré a suché. V mokré části probíhá natékání papíroviny na síto, kde se musí dosáhnout rovnoměrného rozptýlení papíroviny (průhled papíru). Vláknina se musí orientovat všemi směry (papír musí být pevný v příčném směru – dosáhne se třesením síta v příčném směru). Ze síta putuje papír přes mokré lis. Úkolem mokrého lisu je papír co nejvíce odvodnit (papír ztrácí 15 až 25% vody). Z mokré části papírenského stroje přechází papír do suché části (v této chvíli obsahuje ještě 60% vody). Úkolem suché části papírenského stroje je vysušit papír tak, aby v něm zůstalo pouze 4 až 6% vody. Suchá část papírenského stroje je tvořena sušícími válci (6 až 50), které jsou vyhřívány párou. Ve válcích je různá teplota. V prvních válcích je teplota nižší, pak se zvyšuje, aby posléze opět klesala. Zamezením úplného vysušení se stává papír plastičtější, ohebnější a je vhodný pro další úpravu. V závěru výroby projde papír ještě suchou hladicí stolicí, aby se v samém závěru navlhčil vodní mlhou (jeho vlhkost musí odpovídat vlhkosti vzduchu). Hotový papír se navíjí a dále se upravuje řezáním, převíjením (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000).

Začátek tvořivé dílny opět patřil bezpečnosti práce, bezpečné práci s řezacím nožem, udržování pracoviště v čistotě a hygieně na pracovišti.

Úkol: vytvořit z odpadového papíru betlém.

Bezpečnost: upozornění na práci s řezacím nožem, nůžkami, hygiena při práci a po ní, vhodné oblečení a obuv.

Pomůcky: tužka, nůžky, řezací nůž, temperové barvy, štětec, lepidlo Herkules, nádobka na vodu, igelitové ubrusy, dřevěná podložka, knoflíky.

Materiál: velká kartonová krabice (dvouvrstvý karton), části jednovrstvého kartonu, balíkový papír, sláma.

- Pracovní postup:
1. Rozvržení betlému
  2. Návrhy postav
  3. Nákreš postav, zvířátek
  4. Vyříznutí postav, kompozice jeskyně
  5. Vystřížení drobností (koruny, hůl, betlémská hvězda)
  6. Návrh a vytvoření jesliček (ohýbání, stříhání)
  7. Povrchová úprava postav, zvířátek, betlémské hvězdy
  8. Povrchová úprava jeskyně
  9. Stavíme postavy
  10. Sestavení betlému
  11. Úklid pracovního místa
  12. Hygiena
  13. Společné zhodnocení

Třetí vánoční tvoření se odehrálo v duchu skupinové práce. Opět se ho zúčastnily všechny děti. Jednu skupinu tvořily děti, které pracovaly na jeskyni (čtyři děti). Zbýlých šestnáct dětí vytvořilo osm skupinek po dvou dětech. Snažila jsem

se o složení věkově rozmanitých skupin. Starší děti mohou při skupinové práci snáze předávat zkušenosti mladším spolužákům. Skupinky po dvou řešily úkol spojený s návrhem betlémských postav. Každá skupinka dostala čas potřebný k vytvoření návrhu. O návrzích jednotlivých skupin se po jejich pečlivém prohlédnutí a diskuzi rozhodovalo hozením knoflíku k návrhu, pro který se děti rozhodly. Vítězný návrh posloužil jako šablona pro všechny skupiny. Mezitím se skupina čtyř dětí věnovala přípravě betlémské jeskyně. Děti využily pro práci starý použitý balicí papír, který technikou muchláže nalepovaly na kartonovou krabici. Tímto způsobem vytvořily vnitřní i vnější části jeskyně. Úkolem této skupiny bylo ještě vymyslet a vytvořit jesličky pro Ježíška. Svého úkolu docílily přehnutím kartonu (6/8 cm) a jeho nastřížením na pravé i levé straně. Nástřihy po obou stranách spojily čarou, podél které vedly závěrečný stříh nůžkami. Vystřížený kousek kartonu otočily a vložily zpět do nastřížené části. Po obkreslení šablon na karton musely děti s největší opatrností vyříznout postavy zalamovacím nožkem. Každá z postav měla podstavec, který se ohnul a slabou páskou přilepil k zadní spodní části těla postavy. Děti tak dosáhly stability postavy. Pro povrchovou úpravu jeskyně a postav jsme zvolili temperové barvy, kterými děti vymalovaly všechny části betlému. Po zaschnutí děti naaranžovaly do jeskyně slámu, přilepily betlémskou hvězdu a umístily do jeskyně jednotlivé postavy a jesličky s Ježíškem (příloha č. 2, obrázek č. 12, 13).

Již potřetí jsme se všichni radovali z překrásného díla. Po úklidu pracoviště a osobní hygieně jsme si společně zazpívali vánoční koledy. Všechny děti jsem pochválila za jejich přístup k práci a za velmi povedené dílo. S radostí jsme očekávali další, tentokrát předposlední vánoční tvoření.

2.5.6 Betlém ze šustí, korku a modelovací hmoty

Předposlední vánoční dílnu jsme věnovali betlému z materiálu, se kterým děti ještě nikdy nepracovaly. Abych byla přesnější, ještě nikdy nepracovaly s kukuřičným šustím. Kukuřičné šustí není zcela typický původní materiál v lidové tvorbě našeho regionu, ale využila jsem nekonečné lány kukuřice, které se táhly všude kolem naší obce a šustí k práci na betlému připravila. Musela jsem si nastudovat, jak se šustím pracovat a jak šustí pro práci připravit.,,Kukuřičné šustí je název pro listové pochvy obalující palici kukuřice seté“ (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000, s. 18). Zralé

šustí má světle šedožlutou barvu. Někdy může mít i fialovou žilnatinu. V tvořivých činnostech můžeme využít i tzv. vlásky, což jsou dlouhé nitkovité blizny, které vyčnívají z vrcholu palice kukuřice. Kukuřičné šustí se sbírá vždy na okraji polí, na spodních palicích kukuřice. Takto získaný materiál je nejstarší a také nejkvalitnější. Nasbíraný materiál oloupeme a šustí necháme usušit. Sušení průběžně kontrolujeme. Správně usušené šustí se neláme a nepraská. Usušený materiál uložíme do papírových sáčků a uzavřeme. Sáčky uložíme na suché místo (Honzíková, Michálková, Vodáková, 2000). Postup práce se šustím uvádím níže.

Modelovací hmoty jsou látky, které lze za působení vnějších sil formovat do požadovaných tvarů. Podle svého původu je dělíme na umělé a přírodní. Modelovací hmoty můžeme zakoupit v obchodech nebo si je můžeme připravit z dostupných materiálů.

Umělé modelovací hmoty – umělé modelovací hmoty vznikají průmyslovou výrobou. Patří mezi ně plastelína, modurit, parafín, mýdla, Fimo. Mezi přírodní modelovací hmoty patří modelovací hlína, sádra. Pro výrobu hlaviček postav betlému jsme použili přírodní bílou modelovací hmotu ve formě těsta. V obchodech lze zakoupit tuto hmotu také ve formě prášku. Vytváření těchto hmot je příležitostí rozvíjet u dětí technickou a technologickou tvořivost. Tyto hmoty jsou po důkladném prohnětení přímo použitelné k modelování.

Úkol: vytvořit betlém z kukuřičného šustí, korkových špuntů a modelovací hmoty.

Bezpečnost práce: upozornění na práci s nůžkami, tavicí pistolí, hygiena při práci a po ní, vhodné oblečení a obuv.

Pomůcky: nůžky, tavicí pistole, tužka, igelitový ubrus, nádobka na vodu, podložka na modelování, pravítko, ruční pilka, dřevěná podložka, plastový sáček na namočené šustí.

Materiál: kukuřičné šustí, korkové špunty, červená bavlnka, kukuřičné vlásky, klacíky, sláma, dřevěné piliny, kůra z břízy, rychleschnoucí hmota, barevný papír, přírodní rezný provázek, včelařský drát, základové desky pro chlív.

Pracovní postup: 1. Návrh a nákres betlému

2. Vymodelování hlav postav a zvířat
3. Postavení chléva
4. Vytvoření střechy chléva
5. Práce se šustím, oblékáme postavy
6. Postavení jesliček
7. Dotvoření postav
8. Povrchová úprava chléva
9. Přilepení postav k základně, umístění jesliček
10. Konečné aranžmá
11. Úklid
12. Hygiena
13. Společné zhodnocení

Předposledního vánočního tvoření se zúčastnily všechny děti, a to už pro mě byl určitý impuls, že děti práce na projektu nesmírně baví a užívají si ji. Pro mě samotnou bylo tvoření tohoto betlému technicky nejobtížnější. Tato dílna musela být rozdělena do dvou částí, viz níže. Musela jsem zajistit základové desky (využila jsem polystyrénové desky potažené slabou vrstvou dřevěné překližky, které jsem objevila doma v garáži). Splením desek jsem pověřila svého manžela. Dále bylo nutné do desek vyvrtat šest otvorů, do kterých děti v tvořivé dílně krouživými pohyby zasunuly klacíky, které posloužily jako základ pro stavbu chléva. Práce na betlému probíhala opět skupinově. Tento betlém byl také ze všech největší. Základnu betlému tvořila již výše uvedená polystyrenová deska potažená dřevěnou překližkou o rozměrech 120/60 cm. Zadní část desky měla rozměry 120/40 cm. Skupina pěti dětí pracovala na sestavení chléva a střechy chléva. Děti měly k dispozici klacíky se stejným průměrem jako vyvrtané otvory. Úkolem bylo zkrátit je na odpovídající velikost pomocí ruční pilky. Na tomto místě jsem zdůraznila přísnou bezpečnost práce s tímto náradím. Děti potřebovaly získat tři stejně dlouhé stojny o výšce 30 cm a tři stojny o délce 35 cm (k měření použily pravítko o délce 50 cm). Po zašroubování klacíků do základů bylo

důležité stojny svázat provázkem a zajistit jim tak stabilitu. Tento úkon se stal nesmírně problematickým. Dětem se nedařilo stojny svázat a potřebovaly mojí pomoc. Tu jsem jim poskytla, protože na pečlivém svázání stála celá konstrukce betlému. Děti si z rady vzaly ponaučení a stojny nakonec pevně svázaly. Tato skupina také musela vyřešit střechu chléva. K dispozici měla kusy kůry z břízy. Děti kůru vhodným způsobem nalámaly a tavicí pistolí přilepily ke stojnám. Současně s touto skupinou tvořily i další skupiny. Jejich úkolem bylo vymodelovat hlavy postav, oslíka a volka. K výrobě těchto částí postav jsme využili samotvrdnoucí bílou keramickou hmotu Plus, která schne na vzduchu cca 24 hodin. Jako předlohu pro vymodelování osla a volka jsem dětem připravila obrázky těchto domácích zvířat. Práci ve skupinách si děti řídily samy a tvoření jsem nechávala na jejich vnitřních domluvách. Po dokončení práce jsme ukončili i celou dílnu, protože jsme potřebovali získat čas na usušení hlaviček a zvířátek. Děti by rády pokračovaly, ale společně jsme si vysvětlili, že kvapná práce nevede vždy ke kýženému výsledku. Děti jsem pochválila a povzbudila do další nelehké práce. Společně jsme uklidili a umyli se.

Druhou část dílny jsme věnovali pokračující práci na betlému z kukuřičného šustí, korku a modelovací hmoty. Na začátku dílny jsme si společně zopakovali zásady bezpečnosti práce. Tentokrát děti pracovaly jednotlivě. Úkolem každého dítěte bylo vytvořit tělo postavy z korkových špuntů oblečeného do šatů z kukuřičného šustí, přilepit hlavu k tělu, vytvořit postavě účes z vlásků kukuřice. Děti tvořící Tři krále navíc vyráběly koruny, děti tvořící anděly tvořily andělská křídla. Závěrem děti společně dotvořily prostředí betlému. Betlému naaranžovaly ze slámy a dřevěných pilin povrch chléva, vystřihly a přilepily betlémskou hvězdu, vytvořily a umístily jesličky a na svá místa tavicí pistolí přilepily betlémské postavy.

Práce se šustím – šustí jsme vložili do nádoby s vlažnou vodou tak, aby byly všechny listy ponořeny. Do nádoby jsem vložila 30 listů, v průběhu práce jsem musela ještě několik listů do nádoby přidat. Po dobu namáčení listů jsme si zazpívali, abychom čas čekání zkrátili a zopakovali si společně pracovní postup. Asi po dvaceti minutách jsem z nádoby vyjmula jeden list a promnutím mezi prsty vyzkoušely vláčnost listu. Děti si po mně postup vyzkoušely. Listy, které nebyly určeny ihned ke zpracování, jsme vložili do připraveného plastového sáčku a sáček uzavřeli. Nedocházelo tak k vysychání

šustí. Děti si z připravených listů připravily šatičky pro postavy. Délku šatiček si stanovily podle výšky korkového špuntu. Špunt do šustí zabalily (zvětšily rozměr asi o 3 cm) a nepotřebný materiál odstříhly nůžkami. Při práci s nůžkami jsme dbali na bezpečnost práce, na správný úchop nůžek a na bezpečné odkládání. Šatičky ozdobily jemnými nástřihy a prostřihy ve spodní části šatů. Některé děti, zvláště dívky šaty ještě našasily. K upevnění šatiček na korek jsme použili červenou bavlnku se zlatým vláknem. Na tomto místě je důležité zdůraznit, že mnoho listů skončilo v odpadkovém koši, protože se dětem hned napoprvé nepodařilo šatičky vytvořit (jedná se o velmi jemnou práci). Po dokončení ošacení děti tavicí pistolí přilepily hlavičky a vlásky. Z barevného papíru děti vystříhaly křídla andělům (vlastní návrhy) a koruny Tří králů, které opět přilepily tavicí pistolí. Ostatní děti mezitím tvořily povrch betlému. Do chléva aranžovaly slámu a dřevěné piliny. Závěr našeho tvoření patřil výrobě jesliček z klacíků a včelařského drátku. Tento postup si již děti vyzkoušely při výrobě betlému z přírodního materiálu. Tavicí pistolí jsme pak ještě společně přilepili všechny postavy a radovali se z krásného díla (příloha č. 2, obrázek č. 14, 15, 16).

Po úklidu dílny a hygieně jsme se věnovali zhodnocení našeho čtvrtého tvoření. Dle slov dětí bylo toto tvoření nejtěžší. Problémem bylo postavení chléva a práce se šustím. Přesto si myslím, že každý vyřešený problém nás všechny může posunout směrem dopředu, takže vytvářejme pro děti problémové situace.

2.5.7 Perníkový betlém

Perníkové těsto se stalo základem pro naši poslední vánoční dílnu věnovanou projektu betlémů. Perníkové těsto je těsně spjato s lidovými zvyky a tradicemi. Co dnes vlastně víme o medovém řemesle? První zmínky o perníkářích v Čechách pocházejí ze 14. století. Zpočátku perníkáři zakládali cechy společně s ostatními řemeslníky příbuzných oborů. Teprve v 17. století se v Čechách objevují samostatné cechy perníkářů. Pravý rozkvět medového řemesla nastal za vlády Marie Terezie. Ta poskytla perníkářům důležitá privilegia, především předkupní právo na med. Od 2. poloviny 19. století nastává útlum perníkářského řemesla, především díky nástupu cukrářů, kteří přicházeli na trh s novým rozmanitým zbožím. Cukr tak postupně vytlačoval med do ústraní zájmu. Medové řemeslo ovšem nezaniklo, stále existují jedinci, kteří mu nedají zaniknout, protože stará řemesla patří do kulturní výbavy každého národa.

Perníkové těsto je alchymie, přestože to tak vůbec nevypadá. Jedná se o směs hladké žitné mouky, kvalitního medu a sedmera voňavého koření (skořice, fenykl, hřebíček, nové koření, badyán, anýz a muškátový oříšek). Starší recepty ještě uvádějí šafrán a vanilku.

Poslední vánoční dílny se zúčastnily všechny děti a stala se pro ně asi tou nejvoňavější a nejpříjemnější (s ohledem na lidské smysly). Děti si ve skupinách vyzkoušely vytvoření perníkových betlémů. Děti z 1. až 3. ročníku tvořily betlémy k zavěšení, děti ze 4. a 5. ročníku tvořily betlémy prostorové. Skupinku tvořily vždy dvě děti.

Úkol: vytvoření perníkových betlémů.

Bezpečnost práce: upozornění na práci s nožíky, hygienu při práci i po ní, vhodný oděv a obuv, práce s tavicí pistolí.

Pomůcky: války, válečky, nožíky, špejle, párátko, igelitové pytlíčky, plechy na pečení, šablony, nůžky, vykrajovátko betlémské hvězdy, tyčový mixér, nádoba na polevu.

Materiál: perníkové těsto, hladká mouka, cukrová poleva, rozšlehaný bílek.

Postup práce: 1. Představení návrhů betlémů

2. Uválení perníkových chlívů, základů

3. Vyříznutí základů a chlívů

4. Uválení a vyříznutí sv. Josefa a Panny Marie

5. Vykrojení betlémských hvězd

6. Přenesení na plech

7. Upečení betlémů

8. Příprava cukrové polevy

9. Zdobení betlémů, sestavení betlémů

10. Úklid

11. Hygiena

12. Společné zhodnocení

Perníkové těsto jsem připravila doma podle následujícího receptu: 1.2 kg hladké žitné mouky, 42 dkg moučkového cukru, 18 dkg tuku, 6 celých vajec, 30 dkg medu, 6 lžic kakaa, 3 lžiček jedlé sody a 3 lžiček koření (anýz, hřebíček, zázvor, tymián, nové koření, badyán, skořice). Těsto musí odpočívat asi 24 hodin.

Cukrovou polevu jsem připravila těsně před začátkem tvořivé dílny ze dvou bílků, 28 dkg moučkového cukru a citronové šťávy.

V začátku dílny jsme si společně povídali o již uskutečněných dílnách a o práci, která na nás teprve čeká. Na tabuli jsme si nakreslili návrhy betlémů a společně jsme vybírali vítězné návrhy (děti k vítěznému návrhu kreslily usměvavého smajlíka). Vítězné návrhy jsme překreslili na tvrdý karton, vystříhli a děti ho používaly jako předlohu. Menší dítky betlémy tvořila podle vítězného návrhu chaloupka a starší děti vyřezávaly jako základnu ovál a obrysy sv. Josefa a Panny Marie. Opětovně jsme zdůraznili bezpečnost práce s ostrými nástroji, jejich odkládání a uložení. Po vyvážení perníkového plátu si děti vyřízly obrysy a přenesly opatrně na plech. Každá skupina si také vykrojila betlémskou hvězdu. V době pečení a chlazení betlémů jsme si s dětmi vysvětlili další postup, uklidili pracovní místa a těšili se na další práci. Na tomto místě bych chtěla zdůraznit, že jsem musela v následující práci, kterou je zdobení, dohlédnout, aby děti neujídaly polevu, protože je připravena z čerstvých bílků. Alternativou je nákup hotových polev.

Fáze zdobení již byla milou koncovkou za naším tvořivým odpolednem. Menší děti si polevou kreslily do betléma Ježíška a jeho rodiče. Starší děti měly práci komplikovanější. Jejich úkolem bylo postavit postavy na základnu a zajistit je cukrovou polevou. Zároveň musely postavy ozdobit a polevou dokreslit do náruče Marie Ježíška. V tomto okamžiku nám vznikl problém. Postavy neustále padaly, a tak děti přemýšlely, jak situaci vyřešit. Chlapci z pátého ročníku přišli s nápadem vypodložit postavy špejlemi a párátky a ozdobit je polevou. Byl to vynikající nápad a náš problém byl vyřešen. Po dokončení zdobení jsme betlémy přesunuli opatrně do krabic, kde odpočívaly až do velké vánoční výstavy (příloha č. 2, obrázek č. 17, 18, 19).

Po společném úklidu a hygieně jsme se sesedli a společně zhodnotili právě zakončenou tvořivou dílnu. Betlémy byly velmi povedené a všechny děti si zasloužily pochvalu.

2.5.8 Výstava jako výsledný produkt projektu

Poslední den projektu byl vyhrazen na přípravu výstavy, její realizaci a celkové konečné zhodnocení projektu. Vánoční výstava byla ještě doplněna o medové zdobené perníčky, které děti vytvořily v hodinách pracovních činností, obrázky betlémů z prvního projektového setkání a fotografiemi z výstavy na zámku v Radimi (příloha č. 2, obrázek č. 20, 21). Prostředí výstavy jsme dotvořili větvemi z jehličnanů, které jsme získali jako odpad ze zahradnictví. Keramické betlémy byly tvořeny samostatně, a tak u každého vystaveného betlému bylo jméno jeho tvůrce. Před otevřením výstavy pro rodiče a ostatní návštěvníky jsme si ji všichni společně prohlédli a zhodnotili.

2.5.9 Zhodnocení projektu dětmi

Po skončení projektu jsem dětem rozdala již připravené dotazníky, jejichž prostřednictvím jsem zjišťovala, jak se projekt dětem líbil, co se jim dařilo nejvíce a co nejméně. Dále jsem zjišťovala, které činnosti je zaujaly nejvíce, co pro ně bylo nejtěžší a zda jim projekt umožnil objevit něco nového, co dosud nepoznaly. Výsledky z dotazníků jsem přenesla do tabulky a grafu. Děti dotazníky vyplňovaly anonymně, hodnocení tedy bylo anonymní. Děti měly k dispozici tři možnosti. Zvolila jsem metodu škály. Usměvavý smajlík označoval možnost, velmi líbilo, neutrální smajlík označoval možnost, líbilo a zamračený smajlík označoval možnost, nelíbilo. Jak vyplývá z tabulky, všechny činnosti obdržely od dětí usměvavého smajlíka. Pouze tvorba myšlenkové mapy obdržela dva neutrální smajlíky a betlém ze šustí tři neutrální smajlíky. Dětem z prvního ročníku jsem s vyplňováním dotazníku pomohla, protože v době konání projektu ještě neuměly napsat všechna písmenka.

Výsledek dotazníkového šetření

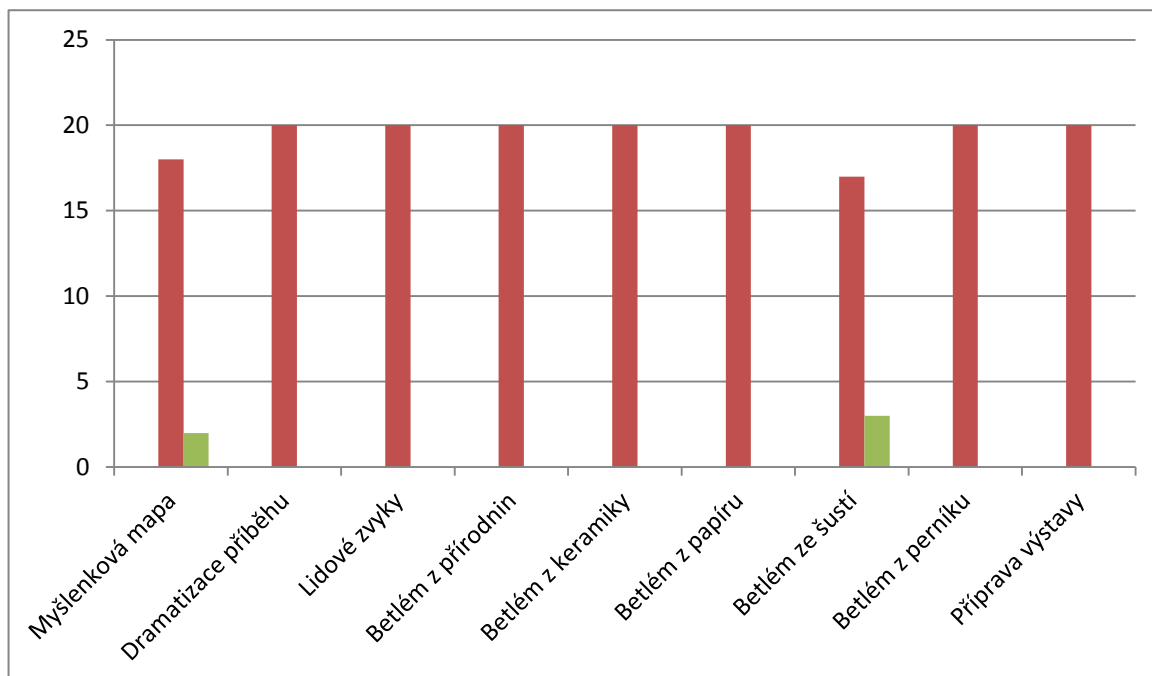
	Otázky dotazníku	☺ velmi se líbilo	☺ líbilo	☹ nelíbilo
1.	Myšlenková mapa	18	2	-
2.	Dramatizace příběhu	20	-	-
3.	Lidové zvyky	20	-	-
4.	Betlém z přírodnin	20	-	-
5.	Betlém z keramiky	20	-	-
6.	Papírový betlém	20	-	-
7.	Betlém ze šustí	17	3	-
8.	Betlém z perníku	20	-	-
9.	Příprava výstavy	20	-	-

Dále jsem dotazníkovým šetřením zjišťovala, která činnost děti nejvíce zaujala a proč. Patnáct dětí odpovědělo, že je nejvíce zaujala práce na perníkových betlémech, tři děti odpověděly, že nejvíce zajímavou pro ně byla práce na keramických betlémech. Dvě děti uvedly, že nejvíce je naplnila práce na betlému ze šustí. Důvody proč se jim práce líbila, byly téměř totožné. Děti uvedly, že nic podobného nikdy nedělaly.

Jako nejtěžší uvedlo 15 dětí práci se šustím, 5 dětí uvedlo, že nejtěžší pro ně byla práce na betlémech z perníku.

Na poslední otázku dotazníkového šetření, zda jim projekt pomohl objevit něco nového, deset dětí odpovědělo, že na začátku projektu nevěděly, co to betlém je. Osm dětí odpovědělo, že až nyní ví, že se betlémy dají vyrobit téměř z čehokoli. Do té doby měly představu pouze o dřevěných a papírových betlémech. Dvě děti odpověděly, že se nic nového nedozvěděly.

Graf č. 4 - Záznam hodnocení činností

2.5.10 Zhodnocení projektu návštěvníky výstavy

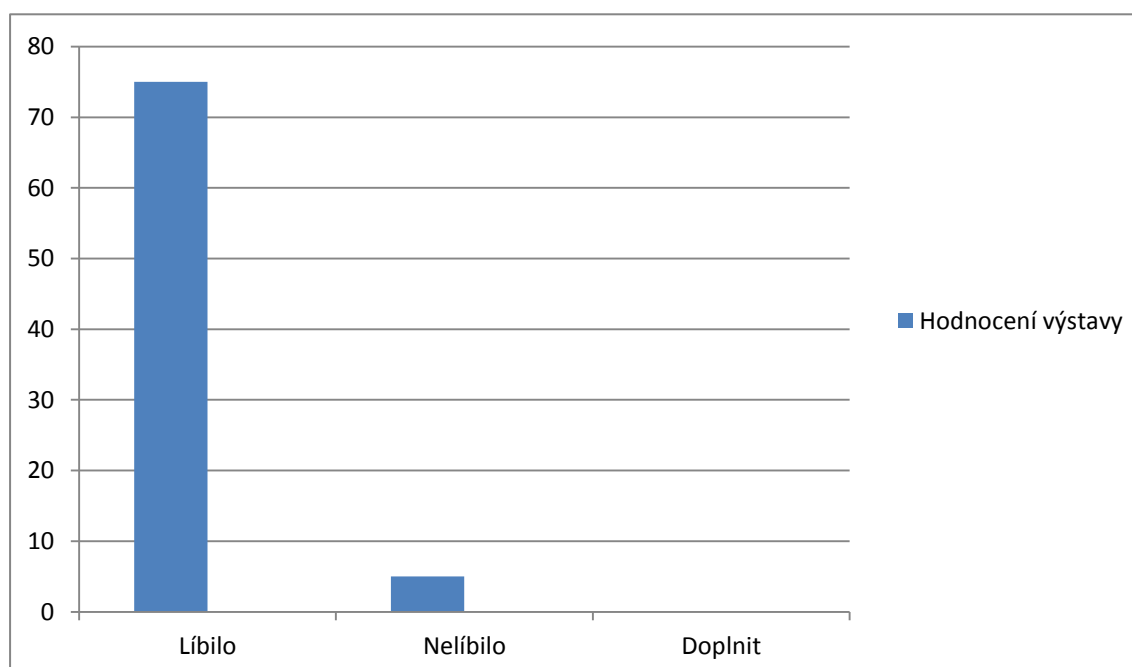
Celé projektové snažení nás společně vedlo k výslednému produktu projektu Vánoční betlémy. Vánoční výstava pro rodiče a přátele školy byla vyvrcholením této třítydenní práce dětí. Velmi mě zajímaly názory návštěvníků výstavy na vystavená díla dětí. Pro potřeby hodnocení jsem stanovila následující hypotézu. **Osmdesáti procentům návštěvníků vánoční výstavy se budou betlémy vyrobené v rámci zájmových činností ŠD líbit.** Připravila jsem tři plastové kbelíčky, na které jsem nalepila papírové cedulky s nápisy, LÍBILO, NELÍBILO, DOPLNIT. Dále jsem připravila korálky a text, který vysvětloval pravidla hodnocení a žádost o spolupráci návštěvníků na tomto hodnocení. Celé toto hodnocení jsem nainstalovala na úplný konec výstavy.

Výsledky a jejich hodnocení: Korálek a tím svůj hlas odevzdalo 80 návštěvníků výstavy. Po ukončení výstavy jsem výsledky vyhodnotila. Kbelíček, označený nápisem LÍBILO, obsahoval 75 korálků, kbelíček označený nápisem NELÍBILO, obsahoval 5 korálků. Kbelíček označený nápisem DOPLNIT, neobsahoval žádný korálek.

Vypočítala jsem, že 93,75% návštěvníků se výstava líbila, 6,25% se výstava nelíbila a žádný návštěvník nic k výstavě nedoplnil. Hypotéza, kterou jsem stanovila před výstavou, se nepotvrdila. Předpokládala jsem v ní, že 80% návštěvníků se bude výstava líbit, oproti 93,75% skutečných návštěvníků, kterým se výstava líbila a 6,25% návštěvníků, kterým se nelíbila.

Graf č. 5 - Hodnocení výstavy

Dle výsledků hodnocení se domnívám, že projekt Vánoční betlémy zaujal nejen děti, ale také jejich rodiče a ostatní návštěvníky naší vánoční výstavy.

Závěr

V bakalářské práci jsem se zaměřila na využití projektu v zájmových činnostech dětí školní družiny. Teoretická část si kladla za úkol zjistit, co to projekt je, kde má svůj počátek, které osobnosti světové pedagogiky stály u zrodu projektové metody. Dále mě zajímalo, jak přední čeští pedagogové definují projekt a projektovou metodu. V práci jsem se pokusila postihnout rozdíly ve využití projektů ve vyučování a volnočasových aktivitách dětí s ohledem na zásady pedagogiky volného času. Dále mě zajímaly klíčové kompetence (dle RVP) a vliv projektu na jejich rozvoj.

V další části bakalářské práce jsem se zaměřila na psychologické aspekty dětí mladšího školního věku, skupiny, pro kterou byl projekt připraven. Zjistila jsem, že některé děti se nacházejí na přímém rozhraní mezi mladším a starším školním věkem (odklady začátku školní docházky). Projevy některých dětí pak neodpovídají mladšímu školnímu věku. Moje práce se také zabývala fyzickým, motorickým a intelektovým vývojem dětí mladšího školního věku. S ohledem na práci ve školní družině mě také zajímal vývoj jejich zájmů a vliv vrstevnické skupiny.

Projekt Vánoční betlémy, který jsem pro děti připravila, měl stanovené cíle, které dle mého názoru byly splněny. Děti se naučily pracovat s různými přírodními a technickými materiály, prostřednictvím projektu se seznámily s lidovou tvořivostí svých předků, poznaly své nejbližší okolí, rozvíjely jemnou motoriku, naučily se pracovat ve skupinách, pomáhat si, řešit problémové situace, díky vyhledávání na internetu děti rozvíjely svou počítačovou gramotnost, seznámily se s nejznámějšími českými koledami, díky betlémskému příběhu prožily narození Ježíška in natura. Díky práci ve skupinách jsem podpořila jejich sociální kompetence, nesmírně důležité pro jejich další život. Díky projektu jsme se věnovali i některým z průřezových témat – OSV, Environmentální výchova, Mediální výchova. Problémem byla práce na betlému ze šustí, kterou bych označila termínem jemná práce. V této oblasti máme deficit, na kterých musíme v budoucnosti pracovat (oblast jemné motoriky).

Domnívám se, že projekt byl velmi úspěšný, mohu – li vzít v potaz názory dětí a jejich rodičů. Někdy byl malým problémem nedostatek času, ale vždy jsme problém dokázali vyřešit. Projekt je také dosti finančně náročný, ale také tento problém jsme

díky rodičům a sponzorům zvládli. Z financí určených pro školní družinu by se projekt nedal zrealizovat. Ověřila jsem si, že připravit kvalitní projekt je velmi časově náročné. Příprava projektu zahrnuje také praktické zkušenosti, materiálové vybavení. Ráda bych ještě doplnila, že projekt, dle mého názoru, úspěšně zohlednil rozvoj klíčových kompetencí dle RVP.

V závěru bych ještě jednou ráda poděkovala všem spolupracovníkům, rodičům, sponzorům za jejich nezištnou pomoc při realizaci tohoto projektu.

Použité informační zdroje:

Použité knižní zdroje:

ADAMCOVÁ, M. *Keramika pro malé i velké*. Olomouc: Fin 1994.

ISBN 80-85572-67-2.

COUFALOVÁ, J. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy*. Praha: Fortuna 2006. ISBN 80-7168-958-0.

ČÁP, J., MAREŠ, J., *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál 2001.

ISBN 80-7178-463-X.

FROLEC, V. a kolektiv *Vánoce v české kultuře*. Praha: Vyšehrad 1989.

ISBN 80-7021-018-4.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HELUS, Z. *Osobnost a její vývoj*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta 2003. ISBN 80-7290-125-7.

HONZÍKOVÁ, J., MICHÁLKOVÁ, L., VODÁKOVÁ, J. *Praktické činnosti II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta 2000. ISBN 80-7290-003-X.

HORÁKOVÁ, M. Srdce z pouti nezarmoutí. In *Recepty prima nápadů Speciál* 2004.

s. 9. ISSN 1213-8967.

KOCIÁNOVÁ, L. a kolektiv. *Praktické činnosti pro 1. -5. ročník základních škol*. Praha: Fortuna 1997. ISBN 80-7168-441-4.

KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita 2006. ISBN 80-210-4142-0.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál 2008.

ISBN 978-80-7367-383-3.

KREJČOVÁ, E. Aby nápady nezapadly. Náměty k projektovému vyučování v primární škole. In *Moderní vyučování*. 2004, ročník 10, č. 5, s. 13-14. ISSN 1211-6858.

- LANGHAMMEROVÁ, J. *Lidové zvyky*. Praha: NLN 2004. ISBN 80-7106-525-0.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada 1998. ISBN 80-7169-195-X.
- NOVÁKOVÁ, M. *Projektová metoda ve výuce a zájmových činnostech dětí*. (Bakalářská práce) Praha: PedF UK, 2010.
- PRUCHA, J., *Přehled pedagogiky – Úvod do studia oboru*. Praha: Portál 2006. ISBN 80-7178-944-5.
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-829-5.
- ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada 2007. ISBN 978-80-247-1174-4.
- ŠOTTNEROVÁ, D., *Lidové tradice*. Olomouc: Rubico 2009. ISBN 978-80-7346-096-9.
- ŠOTTNEROVÁ, D., *Vánoce*. Olomouc: Rubico 2008. ISBN 978-80-7346-090-7.
- ŠTRUNCOVÁ, O., *Radujme se, veselme se...* Praha: Albatros 1992. ISBN 80-00-00358-9.
- TOMKOVÁ, A., KAŠOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, M. *Učíme v projektech*. Praha: Portál 2009. ISBN 978-80-7367-527-1.
- TVRDÍK, R., JOUZA, L., RUS, I., *Historie Pečecka, Kouřimska a Podlipanska, Experimentální univerzita pro prarodiče a vnoučata*. Vzdělávací centrum Pečecka.
- VODÁKOVÁ, J. *Praktické činnosti III. Využití odpadních a zbytkových materiálů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta 2005. ISBN 80-7290-262-6.
- VODÁKOVÁ, J., DYTRTOVÁ, R., CETTLOVÁ, M., BERÁNEK, V. *Speciální pracovní výchova a ergoterapie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta 2007. ISBN 978-80-7290-322-1.
- VONDRUŠKOVÁ, A. Medové řemeslo aneb Z historie perníkářství. In *Recepty prima nápadů Speciál*. 2004, s. 6. ISSN 1213-8967.

ZÍBRT, Č., *Veselé chvíle v životě lidu českého*. Praha: Vyšehrad 2006.

ISBN 80-7021-624-7.

Použité elektronické zdroje:

Projektové vyučování [online] [cit. 2011-03-11]. Dostupné z

<http://www.projektovavyuka.cz/>

<http://mas.podlipansko.cz/>, 2011

<http://www.mjh.cz/>, 2011

Použité hudební CD

CD Boni Pueri – Nejkrásnější koledy, Supraphon 2007.

CD Směs nejkrásnějších českých koled, Mladá Fronta Dnes 1993.

Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Přihláška k tématu závěrečné bakalářské práce

Příloha č. 2: Fotodokumentace

Příloha č. 3: Dotazník – hodnocení projektu

Příloha č. 4: Autorizace rozhovoru

Příloha č. 5: Seznam grafů

Příloha č. 6: Souhlas rodičů

Příloha č. 1: Přihláška k tématu závěrečné bakalářské práce

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta - katedra školní a sociální pedagogiky

http://www.pedf.cuni.cz/~www_kped/index.html

Tel: ++420 2 21 900 189, Fax: ++420 2 21 900 188

PŘIHLÁŠKA K TÉMATU ZÁVĚREČNÉ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

STUDENT	
Typ studia:	Bakalářské kombinované studium
Obor studia:	Vychovatelství
Příjmení, jméno, titul:	ČÁBELKOVÁ KATEŘINA
Adresa bydliště:	TATCE 230 289M PEČKY
Kontaktní e-mail:	kotka.cabelkova@seznam.cz
Kontaktní telefon:	423 44 552

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE	
Téma bakalářské práce v českém jazyce:	NAVRH A OVĚŘENÍ PROJEKTU ZAMĚŘENÉHO NA LIDOVÉ ZVYKY PODLIPANSKA
Téma bakalářské práce v anglickém jazyce:	APPLICATION AND VERIFICATION OF PROJECTS AIMED AT FOLK CUSTOMS OF PODLIPANSKO

	V Praze dne 24.3.2010
Podpis studenta:	<i>Kateřina Čábelková</i>

VEDOUcí ZÁVĚREČNÉ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Příjmení, jméno, titul:	VODÁKOVÁ JITKA, DR. ING. CSc.
Kontaktní e-mail:	jitka.vodakova@pedf.cuni.cz
Kontaktní telefon:	224 900 1331
Podpis vedoucího:	<i>Jitka Vodáková</i>

Příloha č. 2: Fotodokumentace

Obrázek 1 – Barevné Velikonoce

Obrázek 2 – Analýza černých skládek

Obrázek 3 – Den Země

Obrázek 4 - Malovaný betlém

Obrázek 5 – Malovaný betlém

Obrázek 6 – Myšlenková mapa

Obrázek 7 – Lidové zvyky Radim

Obrázek 8 – Lidové zvyky Radim

Obrázek 9 – Betlém z přírodnin

Obrázek 10 – Keramický betlém

Obrázek 11 – Keramický betlém

Obrázek 12 – Papírový betlém

Obrázek 13 – Papírový betlém

Obrázek 14 – Betlém ze šustí

Obrázek 15 – Betlém ze šustí

Obrázek 16 – Betlém ze šustí

Obrázek 17 – Perníkový betlém

Obrázek 18 – Perníkový betlém

Obrázek 19 – Perníkový betlém

Obrázek 20 – Vánoční výstava

Obrázek 21 – Vánoční výstava

Obrázek 22 – Vánoční výstava

Obrázek 23 – Vánoční výstava

Obrázek 1 – Barevné Velikonoce

Obrázek 2 – Analýza černých skládek

Obrázek 3 – Den Země

Obrázek 4 – Malované betlémy

Obrázek 7 – Lidové zvyky Radim

Obrázek 8 – Lidové zvyky Radim

Obrázek 9 – Betlém z přírodnin

Obrázek 10 – Keramické betlémy

Obrázek 11 – Keramický betlém

Obrázek 12 – Papírový betlém

Obrázek 13 – Papírový betlém

Obrázek 14 – Betlém ze šustí

Obrázek 15 – betlém ze šustí

Obrázek 16 – Betlém ze šustí

Obrázek 17 – Perníkový betlém - nesestavený

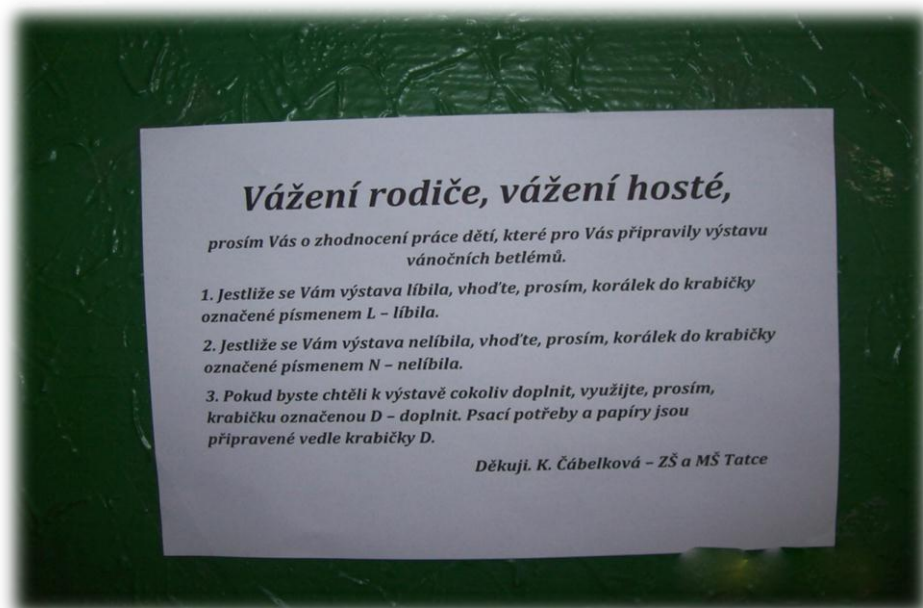

Obrázek 18 – Perníkový betlém

Obrázek 19 – Perníkové betlémy

Obrázek 20 – Vánoční výstava

Obrázek 21 – Vánoční výstava

Obrázek 22 – Vánoční výstava

Příloha č. 3: Dotazník - hodnocení projektu

DOTAZNÍK – HODNOCENÍ PROJEKTU

Jak se mi projekt líbil? Jak se mi na projektu pracovalo? Co nového jsem se naučil (a)? U každé otázky označ křížkem jedno z hodnocení. Vyber mezi ☺ - velmi se líbilo, ☹ - líbilo, ☹ - nelíbilo.

		☺ velmi se líbilo	☹ líbilo	☹ nelíbilo
1.	Tvorba myšlenkové mapy		☹	
2.	Dramatizace betlémského příběhu	☺		
3.	Putování za vánočními zvyky	☺		
4.	Betlém z přírodnin	☺		
5.	Betlém z keramiky	☺		
6.	Betlém z odpadového papíru	☺		
7.	Betlém z kukuřičného šustí a korku		☹	
8.	Betlém z perníkového těsta	☺		
9.	Příprava vánoční výstavy	☺		

Která činnost tě nejvíce zaujala a proč?

Nejvíce mě zaujala práce na betlémě z perníku.
Líbí se mi práce s těstem.

Co pro tebe bylo nejtěžší?

Nejtěžší byla pro mě práce s rekvizitním systémem.

Pomohla ti práce na projektu objevit něco nového?

Pomohlo mi v tom, že jsem poznal, že z knihovny šlo se da' vyždělat mnoho více.

DOTAZNÍK – HODNOCENÍ PROJEKTU

Jak se mi projekt líbil? Jak se mi na projektu pracovalo? Co nového jsem se naučil (a)? U každé otázky označ křížkem jedno z hodnocení. Vyber mezi ☺ - velmi se líbilo, ☹ - líbilo, ☹ - nelíbilo.

		☺ velmi se líbilo	☹ líbilo	☹ nelíbilo
1.	Tvorba myšlenkové mapy	☺		
2.	Dramatizace betlémského příběhu	☺		
3.	Putování za vánočními zvyky	☺		
4.	Betlém z přírodnin	☺		
5.	Betlém z keramiky	☺		
6.	Betlém z odpadového papíru	☺		
7.	Betlém z kukuřičného šustí a korku		☹	
8.	Betlém z perníkového těsta	☺		
9.	Příprava vánoční výstavy	☺		

Která činnost tě nejvíce zaujala a proč?

Nejvíce mě zaujala práce s betlémským šustím.
Proč si mi to takhle velmi líbilo.

Co pro tebe bylo nejtěžší?

Bešli'm si šust', šetka' konstrukce

Pomohla ti práce na projektu objevit něco nového?

Neviděla jsem si se daj' dělat bešli'm i z
paměti max m. to pomohlo

Příloha č. 4: Autorizace rozhovoru

Autorizace rozhovoru

Udělují souhlas paní Kateřině Čábelkové se zveřejněním rozhovoru pro potřeby její závěrečné bakalářské práce.

22.3. 2019 .....

Datum

.....

Mgr. Dana Přenosilová

Příloha č. 5: Seznam grafů

Graf č. 1: Schéma – projektové vyučování

Graf č. 2: Schéma – tematické vyučování

Graf č. 3: Myšlenková mapa

Graf č. 4: Záznam hodnocení činností

Graf č. 5: Hodnocení výstavy

Příloha č. 6: Souhlas se zveřejněním fotografií

Souhlas rodičů

Dávám svůj souhlas **Základní škole a Mateřské škole Tatce, Tatce 195, 289 11 Pečky** ke shromažďování, zpracovávání a evidenci osobních údajů a osobních citlivých údajů o zdravotním stavu mého

dítěte TRAJAC LIDIE nar. 04.08.1999

ve smyslu všech ustanovení zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů v platném znění. Svůj souhlas poskytuji pouze pro zpracování těch osobních údajů, které jsou nezbytné pro práci školy a v rozsahu nezbytném pro naplnění stanoveného účelu, pro vedení nezbytné zdravotní dokumentace, provedení psychologických vyšetření, zveřejňování údajů a fotografií mého dítěte v propagačním materiálu školy, včetně internetových stránek školy. Souhlas poskytuji na celé období školní docházky mého dítěte na této škole a na zákonem stanovenou dobu nezbytnou pro jejich zpracování, vědecké účely a archivnictví. Souhlas poskytuji pouze škole, která bez zákonem stanovených případů nesmí tyto osobní a citlivé osobní údaje poskytnout dalším osobám a úřadům a musí tyto údaje zabezpečit před neoprávněným nebo nahodilým přístupem a zpracováním, před změnou a zničením, zneužitím či ztrátou. Byl jsem poučen o právech podle zákona č. 101/2000 Sb., zejména o svém právu tento souhlas kdykoli odvolat a to i bez udání důvodů, o právu přístupu k těmto údajům, právu na jejich opravu, o tom, že poskytnutí osobního údaje je dobrovolné, právu na sdělení o tom, které osobní údaje byly zpracovány a k jakému účelu.

V Tatcích dne 09.09.2009

Jméno zákonného zástupce TRAJAC CRISTINA a podpis [podpis]

Jméno zákonného zástupce VERA TRAJAC a podpis [podpis]